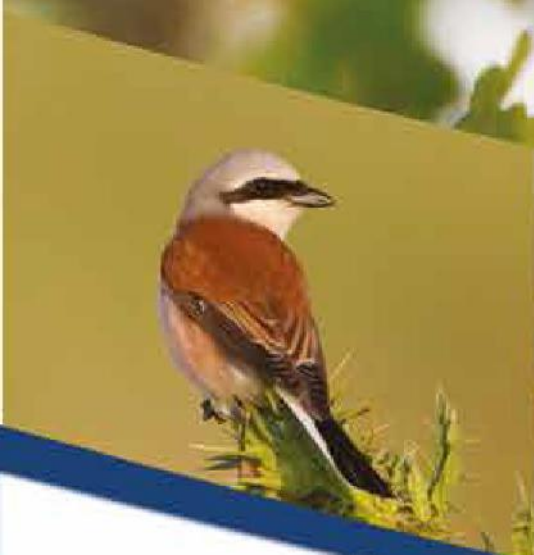

Het Bruuijsel

Inventarisatiewerkgroep

De Inventarisatiewerkgroep organiseert diverse vogeltellingen in ons werkgebied. Deze inventarisaties hebben tot doel een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de vogelstand in een bepaald gebied, de verkregen resultaten worden beschikbaar gesteld aan diverse instanties.

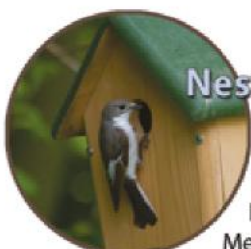
Zwaluwenwerkgroep

Sinds 1986 heeft de Vogelwacht een kunstmatige oeverzwaluwwand op 'Hemelrijk' te Volkel. De werkgroep inventariseert de daar en elders broedende Oeverzwaluwen. Daarnaast wordt onderhoud uitgevoerd aan alle oeverzwaluwwallen. Ook wordt onderzoek naar Huiszwaluwen gedaan, plaatst de werkgroep kunstnesten voor deze soort en geeft voorlichting aan bewoners.

Werkgroep Uilen

Het plaatsen en onderhouden van nestkasten in kerken, boerderijen en schuren is een van de belangrijkste taken van deze werkgroep. Alle broedgegevens worden zorgvuldig geregistreerd en aan de betreffende instanties doorgegeven. Daarnaast is het geven van advies en voorlichting over de bescherming van uilen een belangrijke activiteit.

Nestkastenwerkgroep

Deze werkgroep verschaft nestgelegenheid aan vogels en dan met name hollenbroeders, zoals Koolmees, Pimpelmees, Zwarte Mees, Boomklever en Bonte Vliegenvanger. Op dit moment heeft de werkgroep het beheer over zo'n 700 nestkasten. Tevens inventariseren en administreren we alle broedgevallen in deze nestkasten.

Ravenwerkgroep

De twee Maashorstraven waren in 2012 de eerste broedende Raven sinds negentig jaar in Noord-Brabant. Deze iconen van de Maashorst worden elk jaar op de voet gevolgd door leden van de werkgroep. In samenwerking met de Raven Werkgroep van de Werkgroep Roofvogels Nederland worden de jongen geringd en terugmeldingen verzameld om zo een goed beeld van de verspreiding te krijgen.

Werkgroep Trektellen

Elk jaar vanaf 1 augustus tot en met 1 december worden op de telpost op de Brobbelbies alle overtrekkende vogels geteld. Deze dagelijkse telling is van zonsop- tot zonsondergang. Hierdoor wordt een prachtig beeld verkregen van de jaarlijkse vogeltrek over de Maashorst. Daarnaast is het ook een gezellige ontmoetingsplek voor al onze leden.

Werkgroep Senioren

Een actieve groep senioren die iedere maandagmorgen gaat wandelen voor het sociale contact, maar ook om vooral samen van de natuur te genieten. Daarnaast wordt assistentie verleend bij het maken van nestkasten en bij het uitvoeren van inventarisatiewerkzaamheden. De minimumleeftijd voor deelname aan deze werkgroep is 55 jaar.

Roofvogelwerkgroep

Naast het inventariseren van roofvogels in Uden en omgeving, wordt aandacht besteed aan het maken en plaatsen van nestkasten of horsten, alsmede het controleren en registreren ervan. Verder is assisteren bij het jaarlijks ringen van jonge roofvogels ook een taak van deze groep.

Jeugdvogelwacht

De Jeugdvogelwacht is echt een bruisende werkgroep van Vogelwacht Uden. Zij is bedoeld voor jongeren tussen de acht en vijftien jaar en heeft als doel de jeugd kennis te laten maken met alle facetten van de natuur. Samen ontdekken, ervaren en vooral genieten is daarbij het uitgangspunt. Onze jeugdeden gaan 'echt naar buiten'!

Werkgroep Publiciteit

Vier maal per jaar verschijnt ons clubblad 'Het Bruuijsel' waarin leden elkaar op de hoogte houden. De redactie en opmaak van dit blad en van andere publicaties gebeurt door de werkgroepleden. Ook zorgen ze regelmatig voor publiciteit in de media. Daarnaast beheert deze werkgroep de website, WhatsApp groepen, Twitter en houden ze de Facebookpagina actueel.

Stichting Vrijwillig Landschapsbeheer Uden

Deze zelfstandige stichting waarin Vogelwacht Uden participeert houdt zich bezig met het behoud, herstel en ontwikkeling van kleine landschapselementen in de omgeving van Uden. Hiertoe worden o.a. wilgen geknot, elzensingels teruggezet en poelen gegraven.

Natuur & Milieu

Een gezamenlijke werkgroep met het IVN-Uden en de sVLU. Het doel van deze werkgroep is om natuur- en milieuplannen van o.a. gemeenten rond de Maashorst of de provincie te toetsen en van commentaar te voorzien. Kansen en bedreigingen op natuurgebied worden besproken en waar nodig wordt direct actie ondernomen.

 info@vogelwachtuden.nl ● www.vogelwachtuden.nl

Voorzitter

Jan-Willem Hermans
Broekmorgen 28
5401 PK Uden
 0413-269804
 jwhermans@kpnmail.nl

Redactieleden

Martien van Dooren
John Hermans
Jan-Willem Hermans
Dick Slaa
Mignon van den Wittenboer

Secretaris

José Escher
Kruisstraat 13
5388 CH Nistelrode
 0412-650180
 secretariaat@vogelwachtuden.nl

Eindredactie, opmaak en kopij

Mignon van den Wittenboer
Stoppelveldseweg 1A
5473 RR Heeswijk-Dinther
 0413-785338
 bruijssel@vogelwachtuden.nl

Penningmeester

Anita van den Acker
Raam 523
5403 TM Uden
 0413-253151

Drukwerk, omslag en afwerking

Graphiset B.V. te Uden

Verspreiding

Lies Schoenmakers (coördinatie)
Dorien en Theo Versteegden e.v.a.

Bestuursleden

Peter van de Braak
John Opdam
Mignon van den Wittenboer

Bankrelatie

ABN-AMRO Uden
IBAN NL93ABNA0609968254

Clubgebouw

De Groenhoeve
Artillerieweg 3, Uden
(bij Kinderboerderij)

'Het Bruijsel' verschijnt vier maal per jaar in een oplage van 280 exemplaren (incl. links)

*We zien niet graag dat iemand gedeeltes van dit blad gebruikt voordat we daar toestemming voor hebben gegeven.
Men dient dan wel Het Bruijsel als bron te vermelden. © Vogelwacht Uden e.o.*

Inhoudsopgave

Van de redactie

Mignon v.d. Wittenboer **3**

Mededelingen bestuur

José Escher **4**

Bijzondere waarnemingen

Peter van de Braak **7**

Voor u gelezen

John Hermans **8**

Kunnen mezen helpen bij de bestrijding van
de eikenprocessierups overlast

Leo Ballering **14**

Reisverslag Azerbeidzjan

Jan-Willem Hermans **16**

Kleine Mantelmeeuwenkolonie
Vanderlande, Veghel

Leo Ballering **23**

Vogel in de Maashorst: de Koereiger

Jan-Willem Hermans **26**

Stichting Vogelasiel Someren e.o.

Mignon v.d. Wittenboer **27**

Excursie Provincie Zeeland

John Hermans **28**

Luider *Bart Gras* **30**

Klapekstertelling 2018-2019

John Hermans **31**

Najaarstelling 2018

Arend Vermaat en Martien van Dooren **32**

Punt Transect Telling rond Uden

John Hermans **36**

Excursie Pier van IJmuiden

John Hermans **37**

Uitgelicht 'Hoenders en Rallen'

Dick Slaa **39**

Verslag 2019 Tuinvogeltelling

Arend Vermaat **50**

Sluitingsdatum kopij voor het volgende Bruujssel is op 1 juni 2019!

Van de redactie

Twee weken geleden liep de deadline voor het Bruujssel af en was er nog nauwelijks kopij binnengekomen om het blad voor jullie te vullen. Daar raak ik inmiddels aan gewend, 'komt goed' denk je dan en gaat aan de slag met het materiaal dat op dat moment beschikbaar is. Je stuurt nog wat reminders rond aan de vaste leveranciers en inderdaad: het komt goed! Nog geen twee weken later vraag je je af of je artikelen zult schrappen, minder foto's moet plaatsen of toch nog eens Graphiset zult bellen of het blad dit keer echt niet iets dikker mag zijn. Deze nieuwe uitgave zit gelukkig weer bomvol: veel verslagen van tellingen die afgelopen maanden gedaan zijn. Van tuinvogels, Klapeksters, de vele duizenden trekvogels boven de Brobbelbies of de PTT-route die al vele jaren door John Hermans en consorten eind december geteld wordt.

Ook in deze uitgave twee verslagen van Vogelwachtexcursies, niet verwonderlijk dat beiden richting de kust gingen, in deze tijd van het jaar is de Nederlandse kust nu eenmaal erg in trek bij vogels en kom je er geregeld wat zeldzamere soorten tegen. Terecht dat John daarbij opmerkt dat slechts zes deelnemers bij de excursie naar de Pier van IJmuiden wel heel erg laag is. Bij een club van zo'n 370 leden mag je toch wel een hogere opkomst verwachten, maar ik zal er me niet te druk om maken, ik begreep dat het kleine groepje deelnemers in ieder geval een zeer interessante excursie heeft kunnen maken.

Jan-Willem stuurde een uitgebreid verslag van de vogelreis die hij en John begin november naar Azerbeidzjan maakten. Ver weg aan de Kaspische zee, ligt dit land op de trekroute voor vele miljoe-

nen vogels. Nu moet je bij het observeren van trek altijd een beetje geluk hebben, maar gelukkig biedt dit land ook voldoende mogelijkheden om te gaan vogelen op de dagen dat de trek wat minder is. Soorten als Alpenheggemus, Rotsklever en Pacifische Waterpiepers spreken in mijn ogen zeker tot de verbeelding. Als dit uitstapje als proefreis was bedoeld voor een volgende buitenlandexcursie van de Vogelwacht, staat onze leden in ieder geval heel wat te wachten.

Dick Slaa beschrijft dit keer in 'Uitgelicht' liefst elf soorten hoenders en rallen, hieronder flink wat soorten die we in Nederland zelden tegenkomen, maar wel handige kennis om achter de hand te hebben als je een soort als Kwartelkoning of Porseleinhoen tijdens een buitenlandse reis ontdekt. Leo Ballering schreef een stukje over een project waar we onlangs samen aan begonnen zijn. Van camping Hartje Groen bij Schaijk kwam het verzoek te kijken of het niet mogelijk is de overlast die zij ervaren van Eikenprocessierupsen, op een natuurlijke manier te bestrijden. De eigenaar had zelf iets gelezen over Koolmezen die die harige rupsen eten. Dit was echter vooral gebaseerd op aannames en niet onderbouwd met enig onderzoek. Reden voor Leo Ballering en mij om hier eens serieus naar te kijken en te ontdekken of met het plaatsen van nestkasten er echt een vermindering van overlast te realiseren is. Uiteraard houden we jullie ook op de hoogte van de resultaten en hopelijk ook van alle andere leuke belevenissen, projecten en onderzoeken binnen de Vogelwacht.

Mignon van den Wittenboer

Mededelingen Bestuur

Beste Vogelwachters,

De natuur snakt nog steeds naar water dus teveel mopperen op het slechte weer doe ik dan ook niet. Maar op zondagochtend met een lekker zonnetje naar buiten heeft toch wel mijn voorkeur. Ook voor onze wandelingen en excursies is het wel prettig dat het in ieder geval een beetje droog blijft. Afgelopen zondag was de eerste Publiekswandeling van dit jaar dus hopelijk dat de weergoden ons dan goed gezind zijn en we belangstellenden een mooie wandeling konden bezorgen. In de jaarvergadering is Jos van der Wijst verkozen tot **Goudhaantje van 2018**. We kennen Jos allemaal als een gepassioneerd natuurliefhebber en door zijn politieke ervaring is Jos vooral bezig om de natuurbelangen (en dus ook de belangen van vogels) aan te kaarten en te verbeteren. We zijn trots op wat we bereikt hebben met dit gebied, begraast door grote grazers en bevolkt door onder andere de Raaf, Grauwe Klauwier en Wespindief. Mede door Jos zijn inzet is het gebied geworden tot wat het nu is, een benoeming tot Goudhaantje is meer dan verdiend!

Jos van der Wijst (rechts) ontving van Jan-Willem het speldje behorende bij de benoeming tot Goudhaantje 2018. 📷 Martien van Dooren

In de eerste maanden van dit jaar hebben we alweer flink wat activiteiten gehad. Er zijn **3 publiekslezingen en 2 dialezingen** voor en door leden geweest.

De excursie naar de provincie Zeeland met mooie soorten als alk, zeekoet, zwarte zee-eend, roodkeelduiker en ook de grauwe gors was zeer de moeite waard. Mede door het prachtige weer werden de deelnemers rijkelijk beloond voor hun deelname. Dit in tegenstelling tot de excursie naar de Osse Polders eind januari.

Bij Hemelrijk is met een aantal leden flink wat werk verzet om de **oeverzwaluwenwand** grondig op te knappen. De eerste tellingen voor de **BMP** inventarisaties zijn gestart en Bart Gras begint eind maart weer met zijn befaamde **piepcursus**. Eind maart starten we met de **avondwandelingen** en in mei houden we ook weer de **vogel vierdaagse**. Dit keer zullen we twee avondwandelingen en twee ochtendwandelingen houden. Hierbij een oproep aan onze gidsen om weer mee te lopen. Omdat voor deze wandelingen ook publiciteit via de website van de Vogelbescherming wordt gemaakt komen er steeds vaker mensen uit alle hoeken van het land om één van de vier wandelingen mee te lopen. Ook vorig jaar was het weer een groot succes en kregen onze gidsen grote waardering van de deelnemers voor hun enthousiasme en kennis. We hopen natuurlijk weer op jullie medewerking te kunnen rekenen en opnieuw veel deelnemers een mooie wandeling te bezorgen.

In mei staat ook de **buitenlandexcursie** op het programma. Dit jaar gaan we met 24 leden naar Slowakije. De voorbereidingen zijn in volle gang en binnenkort zullen de deelnemers gedurende

een avond in de Groenhoeve worden geïnformeerd over het programma van deze reis. In juni staat het **1000-soorten weekend** op de agenda. Over het programma zullen de leden van de verschillende natuurorganisaties uit de nabije omgeving vooraf worden geïnformeerd. Als laatste wil ik graag nog de volgende nieuwe leden welkom heten

- Wil Albers van der Linden uit Vorstenbosch
- Harm van Boxtel uit Uden
- Irene Spaans uit Uden
- Harry Vos uit Heteren
- Riki Schellekens uit Uden

*Namens het bestuur
José Escher*

Begin 2019 is de oeverzwaluwwand bij Hemelrijk overwoekerd en door de vele begroeiing niet meer interessant voor de zwaluwen. 📷 Martien van Dooren

Op 16 februari gaan we er met een flinke ploeg aan de slag. 📷 Martien van Dooren

Extra werkdag op 2 maart waarbij alle gaten worden uitgeboord en met schone leem gevuld.

📷 Martien van Dooren

Op 8 maart wordt een kraan ingezet om het water voor de hut uit te baggeren. De Zwaluwenwerkgroep heeft weer haar best gedaan om de wand zo geschikt mogelijk te maken.

📷 Martien van Dooren

Bijzondere waarnemingen

Hier een selectie van de waarnemingen van begin november 2018 tot half maart 2019. Het is slechts een klein gedeelte van de vogelwaarnemingen uit onze regio die op www.waarneming.nl ingevoerd zijn. Deze waarnemingen hebben allen het kenmerk zeldzaam of zeer-zeldzaam (rood aangegeven). Naast een aantal 'reguliere' wintergasten zoals de **Blauwe Kiekendief**, **Klapekster** en de **Witoogeend** zijn er ook wat meeuwensoorten bijgekomen. Deze meeuwen komen op de vuilverwerking Goorkens af. Vanaf de weg zijn de meeuwen goed zichtbaar op het dak. Zelf heb ik

nu ook een aantal geringde meeuwen (uit Finland) afgelezen. Maar de **Koereiger** is toch wel de meest bijzondere gast dit voorjaar!! Helaas heeft deze door Jan Verhoeven ontdekte reiger er slechts één dag gezeten. Voor onze regio was dit de eerste waarneming, hierdoor is onze regiolijs gestegen naar 245 vogelsoorten. Ben benieuwd wat en wanneer de volgende soort zal zijn....

Peter van de Braak

Wil je op de hoogte blijven kijk regelmatig op onze site: www.vogelwachtuden.nl of meld je aan voor onze Vogelwacht App-groep!

Datum:	Aantal	Soort:	Locatie:	Waarnemer:
1-11-2018	1	IJsgors	Telpost Brobbelbies Zuid	Gerard van Aalst
1-11-2018	1	Pontische Meeuw	Telpost Brobbelbies noord	Martien van Dooren
2-11-2018	1	Sneeuwgors	Telpost Brobbelbies noord	Martien van Dooren
2-11-2018	1	Rode Wouw	Telpost Brobbelbies Zuid	Gerard van Aalst
6-11-2018	1	Bruine Kiekendief	Telpost Brobbelbies noord	Martien van Dooren
8-11-2018	2	Blauwe Kiekendief	Telpost Brobbelbies noord	Wim Gremmen
15-11-2018	6	Goudplevier	Maashorst - Palmven	Martien van Dooren
19-11-2018	1	Grauwe Kiekendief	Maashorst-begrazingsgebied	Leo Linnartz
30-11-2018	1	Geelpootmeeuw	Uden - Goorkens	Peter van de Braak
2-12-2018	1	Witoogeend	Veghel - Zuid-Willemsvaart	Dirk Eijkemans
4-12-2018	1	Scandinavische zilvermeeuw	Uden - Goorkens	Peter van de Braak
11-12-2018	45	Brandgans	De Aa - Beekdal van A50	Ton ter Heerd
24-12-2018	1	Middelste Bonte Specht	Maashorst	Gerard van Aalst
28-12-2018	7	Casarca	Reek	E. Roumen
6-1-2019	2	Bokje	Veghel - Schil en de Punt	Jan Verhoeven
6-1-2019	2	Brilduiker	Volkel - Hemelrijk	Jan Verhoeven
14-1-2019	1	Zeearend	Maashorst - Brobbelbies	John Hermans
18-1-2019	1	Pontische Meeuw	Uden - Goorkens	Peter van de Braak
15-2-2019	1	Koereiger	Maashorst - de Grieten	Jan Verhoeven
18-2-2019	1	Casarca	Volkel - buitengebied Oost	Martien van Dooren
19-2-2019	1	Beflijster	Maashorst-Begrazingsgebied	Etienne van Dillen
22-2-2019	1	Witoogeend	Veghel - Zuid-Willemsvaart	Ton ter Heerd
27-2-2019	1	Zwartkopmeeuw	Veghel - De Laren	Arend Vermaat

Voor u gelezen

Overshot aan jonge mannen bij overwinterende Geelgorzen

De Geelgors profiteert sterk van de aanleg van wintervoedselveldjes die vogels voedsel en beschutting bieden in intensieve akkerbouwgebieden. Uit ringonderzoek in het Boerenbuitengebied Muntendam blijkt dat het merendeel van de gevangen vogels jonge Geelgorzen betreft. De oorzaak kan liggen in de reislustigheid van jonge vogels, of verschil in overwinteringsplek tussen mannen en vrouwen.

De Geelgors is een soort van Oost-Nederland. Het zwaartepunt van de broed- en winterspreiding ligt in de akkerbouwgebieden in Drenthe en Oost-Groningen. Eén van de plekken waar in de winter wolken Geelgorzen te vinden zijn, is bij boer Peter Harry Mulder in het Boerenbuitengebied Muntendam. Met name wintervoedselveldjes nabij twee voor akkervogels aangelegde 'overhoekjes' blijken bijzonder in trek. De gorzen zoeken voedsel op de wintervoedselveldjes terwijl de struiken in de overhoekjes beschutting bieden voor wanneer er een jagende Sperwer, Blauwe kiekendief of Smelken langskomt.

Sinds 2015 worden er jaarrond vogels gevangen in de overhoekjes ten behoeve van ringonderzoek. Het doel is onder andere om een beeld te krijgen van de herkomst van de overwinterende vogels. Daarnaast verschaft het informatie over de status en conditie van de vogels. Inmiddels zijn honderden vogels in de overhoekjes gevangen en geringsd.

Het gros van de in de winter gevangen vogels betreft Geelgorzen. Door te kijken naar kleedkenmerken is het relatief gemakkelijk jonge en vol-

wassen vogels, en mannen en vrouwen uit elkaar te houden. Jonge vogels hebben in de regel spitsere staartpennen dan volwassen vogels. Mannen zijn veel geler op de kop en bovendien net een slagje groter dan de vrouwen.

Geelgors 📷 John Hermans

Het blijkt dat het merendeel van de gevangen Geelgorzen jonge vogels betreft: gemiddeld 83 procent. Het is gebruikelijk dat jonge vogels in het najaar de overhand hebben in een populatie, omdat oudervogels meerdere broedsels per jaar hebben waarbij per nest vier tot vijf jongen geproduceerd worden.

Echter, het feit dat de verhouding tussen jonge en volwassen ouders zo enorm scheef ligt, geeft aan dat er meer aan de hand is. Mogelijk zijn jonge vogels wat reislustiger dan volwassen vogels, aannemende dat het gros van de bij Muntendam overwinterende vogels van elders komt. Dat laatste is aannemelijk omdat het aantal overwinterende vogels (honderden) een stuk hoger ligt dan het aantal broedvogels in de polder (tientallen). Uit het ringonderzoek zal uiteindelijk moeten blijken

of de volwassen vogels inderdaad de honkvaste broedvogels, en de jonge vogels zwervers van elders zijn.

Daarnaast worden er meer mannen dan vrouwen gevangen: gemiddeld 61 procent. Dit is opmerkelijk aangezien we kunnen aannemen dat er evenveel mannen als vrouwen geboren worden. Er zijn een aantal mogelijke verklaringen voor deze scheve man-vrouw verhouding te bedenken. Mogelijk hebben vrouwen een lagere overleving dan mannen, maar heel aannemelijk is dit niet. Als het gaat om predatie zou je juist mogen verwachten dat roofvogels eerder de feller gekleurde mannen pakken. Een aannemelijker verklaring is dat mannen en vrouwen op verschillende plekken overwinteren. Misschien bezetten de grotere en sterkere mannen de betere plekken, en hebben vrouwen de overhand in secundaire overwinteringsplekken. Het zou daarom interessant zijn de samenstelling van groepen Geelgorzen van meerdere plekken te kennen, met name ook minder goede plekken.

Het perceel van Peter Harry Mulder is een mooi voorbeeld van hoe waardevol een akkerrand voor Geelgorzen kan zijn.

Het zou ook kunnen dat de (grotere) mannen gemiddeld iets noordelijker overwinteren. Dat zou in overeenstemming zijn met Bergmann's regel die stelt dat dieren in een kouder klimaat groter zijn. Grotere dieren hebben namelijk een gunstiger oppervlakte-inhoud verhouding waardoor ze een efficiëntere thermoregulatie kennen. In dit geval zouden we verwachten dat richting het zuiden het aandeel vrouwen toeneemt. Het is niet

bekend of dat zo is. Het ringonderzoek naar Geelgorzen en andere van de overhoekjes gebruik makende vogels biedt in ieder geval stof tot nadenken.

Uit: Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels, 31-1-2019

Tien jaar ervaring met de huiszwaluwtil

In 2008 werd de eerste huiszwaluwtil in Nederland geplaatst, om meer nestgelegenheid te bieden aan Huiszwaluwen. Inmiddels zijn we tien jaar verder en is het tijd om de balans op te maken. Worden deze tillen wel gebruikt?

Jaar van de Huiszwaluw

Het gaat niet zo goed met de Huiszwaluw. Deze bringer van de lente kende een afname van zo'n 80% sinds de jaren '70 van de vorige eeuw tot pakweg 1990. Waarschijnlijk een vermindering van zo'n half miljoen Huiszwaluwen! Sinds 1990 is de stand gelukkig stabiel, maar dus wel op een laag peil. Niet voor niets staat hij als 'gevoelig' op de Rode Lijst. De soort verdient extra beschermingsmaatregelen, daarom ging 2018 de boeken in als het 'Jaar van de Huiszwaluw'.

Oorzaken achteruitgang

Een aantal waarschijnlijke oorzaken van de achteruitgang van de Huiszwaluw zijn: minder beschikbaar modder-nestmateriaal en minder geschikte nestplaatsen bijvoorbeeld door veranderende bouwstijlen of omdat bewoners de nesten verwijderen vanwege poeppoverlast. Verder: gebruik van pesticiden, ontwatering en een afnemend aantal insecten. De hoop was in 2008 dat huiszwaluwtillen het probleem rondom nestgelegenheid lokaal deels zouden oplossen.

Huiszwaluwtilen: werken ze?

Een zwaluwtil biedt Huiszwaluwen een groot aantal nestplekken bij elkaar, het zijn nu eenmaal

koloniebroeders. De eerste huiszwaluwtil verscheen in 2008 in Biddinghuizen en in 2015 stonden er meer dan 140 van deze tillen in Nederland. En dat aantal groeit gestaag. Na tien jaar ervaring rijst de vraag waarom de tillen op sommige locaties wel en om sommige locaties niet werken.

Enkele til-feiten op een rij

De verschillende huiszwaluwtilen in Nederland zijn gelijkmatig verdeeld over het land. In de onderzoeksperiode (van 2009 tot 2015) is het aantal bezette nesten op de tillen opgelopen van 8 paar op 11 tillen tot 188 paar op 141 tillen. In de periode 2010 tot 2015 groeide het gemiddelde jaarlijkse bezettingspercentage van 3% naar 15%.

Hierboven de huiszwaluwtil aan de Raktweg in Uden die door de Vogelwacht werd gezet. Uit bovenstaande cijfers blijkt wel hoe enorm succesvol de tillen zijn die onze eigen zwaluwenwerkgroep in 2018 geplaatst heeft: reeds in het eerste jaar waren twee van de drie tillen bezet met 30 (!!!) nesten. Dat is een gemiddelde van 10 nesten per til waar ze landelijk nog geen 1,4 nest per til scoren. Onze verwachting is dat in 2019 alle drie de tillen bewoond zullen zijn.

 Martien van Dooren

Succesfactoren huiszwaluwtilen

Lang niet alle huiszwaluwtilen zijn dus in gebruik. Een bezetting van 15% lijkt niet vreselijk veel. Maar gunstig: deze bezettingsgraad wordt jaarlijks hoger. En, er zijn factoren te benoemen die van invloed zijn op het succes van de zwaluwtil. De belangrijkste:

Reden van plaatsing

Wanneer de til is geplaatst ter vervanging van eerdere nestplekken van Huiszwaluwen (die bijvoorbeeld verloren zijn gegaan bij een verbouwing), dan zullen Huiszwaluwen er sneller in nestelen. Ze zijn nogal honkvast en zullen een alternatief voor een verloren nestplek vaak in de buurt zoeken.

Omgeving van de til

Wanneer de omgeving voornamelijk zandgrond kent, zijn de zwaluwen eerder geneigd om voor de kunstnesten in de til te kiezen dan wanneer het kleigrond betreft. Het is immers een stuk eenvoudiger om een nest van klei dan van zand te boetsen! En de omgeving is natuurlijk ook van belang voor bijvoorbeeld het voedselaanbod.

Aanwezigheid andere huiszwaluwkolonies

Duitsland maakt al langer gebruik van huiszwaluwtilen. Daar bleek dat de aanwezigheid van andere huiszwaluwkolonies een positief effect heeft op het bezettingspercentage van de huiszwaluwtilen. In Nederland is dat (nog) moeilijk in kaart te brengen.

Geduld

Een ander aspect, hoewel soms moeilijk op te brengen, is GEDULD! Inmiddels is het gemiddeld aantal in gebruik genomen nesten op huiszwaluwtilen twee keer zo hoog in Duitsland (waar ze dus al langer staan) als in Nederland. Dat geeft hoop voor de toekomst. Echter: zit er na een jaar of zes nog geen enkele Huiszwaluw in de til, dan is het beter hem te verplaatsen en opnieuw af te wachten.

Conclusie

De effectieve bijdrage van de huiszwaluwtilen op populatieniveau is nog erg klein. In bepaalde gevallen kan het plaatsen van zo'n til wel effect hebben, als op de bovengenoemde factoren wordt gelet. Het is echter aan te bevelen om na te gaan

of er andere manieren zijn om de Huiszwaluwen te helpen. Nestgelegenheid is verder niet de enige beperkende factor voor de Huiszwaluwen. Ze reddeden het niet als ze niet voldoende voedsel vinden. Daarom is het van groot belang dat de insectenbiodiversiteit wordt opgekrikt en het gebruik van bestrijdingsmiddelen wordt teruggedrongen.

Meer informatie

Het hele onderzoek is terug te lezen in De Leven-
de Natuur, nummer 1, jaargang 120. Het onder-
zoek naar het succes van huiszwaluwtilen werd
mogelijk gemaakt door een bijdrage van de pro-
vincie Noord-Brabant.

*Uit: Persbericht Vogelbescherming Nederland,
26-2-2019*

Insectensterfte: breng de basiskwali- teit van de natuur op orde!

Een nieuw wetenschappelijk artikel luidt de nood-
klok. Het verschijnt in het aprilnummer van Biolo-
gical Diversity, maar haalde al de voorpagina van
the Guardian. Dagelijkse berichten over Brexit en
Trump werden verdrongen door de alarmerende
kop 'Ineenstorting natuur dreigt door kelderende
aantallen insecten'.

Het artikel is de mondiale opvolger van het Duitse
onderzoek naar insectensterfte dat vorig jaar zo-
veel stof deed opwaaien. Het artikel is gebaseerd
op 73 studies van over de hele wereld. De belang-
rijkste conclusies: ruim 40% van de soorten insec-
ten gaat achteruit en een derde is bedreigd, het
tempo van uitsterven van insecten is acht keer
hoger dan dat van zoogdieren, vogels en reptielen
en het totale gewicht aan insecten zou met een
schokkende 2,5% per jaar afnemen.

Dramatische achteruitgang brengt vogels in de problemen

Deze dramatische achteruitgang van insecten
sleept een hele reeks soorten die afhankelijk zijn

van insecten met zich mee. De dreiging dat eco-
systemen hierdoor verder instorten is reëel. De
effecten op bijvoorbeeld vogels zijn enorm. Zeker
in de broedtijd zijn bijna alle vogelsoorten aange-
wezen op insecten als voedingsbron. Korhoen-,
patrijs-, veldleeuwerik- en gruttkuikens zijn alle-
maal afhankelijk van insecten. Ook jonge Huis-
mussen eten insecten. Tapuiten en Grauwe Klau-
wieren hebben grote insecten nodig. Het is on-
mogelijk de vogelstand overeind te houden als
insecten verdwijnen.

Ook de effecten op onze hele wereld zijn enorm.
Insecten en andere ongewervelden bestuiven
voedselgewassen en uiteraard ook veel andere
planten, breken dood organisch materiaal af, hou-
den de bodem vruchtbaar en zorgen bijvoorbeeld
voor natuurlijke plaagbestrijding. Studies die de
waarde van insecten becijferen laten zien dat het
gaat om miljarden euro's. En dan gaat het alleen
om de te kwantificeren en voorspellen effecten.
Wat er precies gebeurt als ecosystemen instorten
is lastig te voorspellen of in een getal te vangen.

Stapel van oorzaken

Er zijn verschillende oorzaken voor het verdwijnen
van insecten, zoals de vernietiging van leefgebie-
den, watervervuiling, landbouwgif en de versprei-
ding van invasieve exoten. Er is sprake van, zoals
dat in het Engels zo mooi wordt verwoord, 'death
by a thousand cuts'. Eén snee is pijnlijk, maar daar
ga je niet dood aan. Duizend sneden zijn echter
wel degelijk dodelijk. Ernstige problemen met vele

oorzaken zijn niet met een simpele maatregel op te lossen. Een snee voorkomen heeft weinig zin als er nog 999 overblijven. Prima om insectenhôtels neer te zetten, maar als er niets te eten is voor de insecten helpt het weinig. Een bijenhôtel en bloemrijke bermen werkt al beter. Maar als er vervolgens in de buurt wordt gespoten schiet het nog niet op. En we kunnen moeilijk voor elke soort in alle behoeften van wieg tot graf voorzien.

Breng de basiskwaliteit op orde!

Als we echt de problematiek willen aanpakken zullen we de kwaliteit van onze omgeving weer op orde moeten brengen. Daarbij gaat het dan niet alleen om natuurgebieden, maar juist ook om het landelijk gebied en de stad. Er is tenminste een basiskwaliteit nodig voor de natuur, en voor ons. Inrichting, beheer en milieu moeten allemaal op orde zijn. Reken er maar op dat de natuur zich dan verder prima redt.

Patrijs 📷 John Hermans

Voor het creëren van zo'n basiskwaliteit zijn veel partijen nodig. Een belangrijke daarvan is de provincie. De nieuwe provinciebesturen die na 20 maart worden gevormd, zouden het creëren van condities waardoor de natuur zich weer kan herstellen tot topprioriteit moeten maken. Vogelbescherming is al langere tijd actief met het thema basiskwaliteit voor natuur en gaat hier graag mee aan de slag met de provincies. *Uit: Persbericht Vogelbescherming Nederland, 12-2-2019*

Waarom bevrozen vogelpoten niet?

Vogelpootjes zijn klein, dun en bloot. Die bevroren met al die nachtvorst. Tenminste, dat zou je denken, want onze tenen redden dat vaak niet zonder bescherming. Maar vogelpoten bevroren niet. Hoe is dat mogelijk?

Voor de duidelijkheid: wat gebeurt er bij bevriezing? Als het vriest, vernauwen de bloedvaten in vingers, tenen, oorlellen en andere onbedekte lichaamsdelen die 'misbaar' zijn. Daardoor verliest het lichaam minder warmte aan de koude buitenlucht en kunnen de echt onmisbare onderdelen, zoals hersenen en andere organen, warm blijven.

Overleven zonder tenen

Een nadeel van het vernauwen van de bloedvaten: doordat er minder bloed door die lichaamsdelen stroomt, kunnen de cellen beschadigen en afsterven (te weinig zuurstof en voedingsstoffen en te veel kou). Bij vochtig weer, of harde wind, kan dat al gebeuren bij temperaturen net onder 0 °C. Het is een strategie: beter overleven zonder tenen, dan doodvriezen met tenen.

Vogeltenen anders dan mensentenen

Wat is er nu bij vogeltenen anders dan bij mensentenen? Om te beginnen zijn vogeltenen bedekt met een fikse laag vorstbestendige schubben. Die zijn namelijk gemaakt van keratine. Dat is een taai, vezelig eiwit, vergelijkbaar met wat in onze haren en nagels zit. En belangrijk: het befrist niet.

Geen spieren

Verder bevatten vogelpootjes geen spieren, maar alleen pezen. En die gebruiken veel minder energie dan spieren, dus hebben minder bloedtoevoer nodig. Geeft dus niets als de bloedvaten daar vernauwen. Als er tijdelijk nét genoeg bloed doorstroomt voor de noodzakelijke vervanging en groei van de huid en de nagels is het best.

Extra maatregelen

Nu lopen vogels ondanks die vernauwde bloedvaten, tóch nog kans te veel warmte te verliezen door de poten als het vriest. En dus de nacht niet te overleven. Dat vraagt om extra maatregelen. Daarom hebben veel vogels ook nog een soort warmtewisselaar in hun poten. Zo bijzonder, dat de wetenschappers die dit beschreven het 'wondernet' noemden.

Het wondernet

Het wondernet, zo kort mogelijk samengevat is dit. Het warme bloed dat vanuit het lichaam komt, stroomt in de poten vlak langs het koude bloed dat vanuit de poten op de terugweg is naar het hart. Zo wordt dat 'koude poten bloed' voorverwarmd voordat het weer het lijf instroomt en blijft het lichaam warm. En het 'warme lijf bloed' dat naar de poten stroomt koelt vast een beetje af, zodat via de poten niet te veel warmte verloren gaat. Die warmte stroomt terug het lijf in en blijft dus behouden. Alle beetje helpen.

Extra wonderlijk

Extra wonderlijk: in de winter ligt de terugkerende ader in de kern van de poot, zodat weinig warmte verloren gaat. In de zomer verplaatst deze ader zich echter naar de huid, zodat het bloed juist gemakkelijk overvloedige warmte kwijtraakt. Ook weer belangrijk, want vogels kunnen niet zweten en koelen af via poten, snavel en mondholte.

Bosruiter die zoveel mogelijk warmteverlies probeert tegen te gaan door zowel zijn snavel als één van de poten te bedekken.

📷 Marc Gottenbos

Toch bedekken

Al met al blijven vogelpoten 's winters een paar graden boven de omgevingstemperatuur. Toch gebeurt het wel eens dat eenden vastvriezen als ze te lang op het ijs staan. Om dat te voorkomen, gaan ze op hun buik liggen en trekken de poten op tussen de buikveren. Of ze gaan afwisselend op één poot staan en houden de andere poot tegen het warme lijf. De laatste vogeltroef tegen blote, onbedekte, bevriezende tenen: tóch bedekken.

*Uit: Nieuwsbrief Vogelbescherming Nederland,
21-1-2019*

Kunnen mezen helpen in de bestrijding van de eikenprocessierups overlast?

??

**Nestkasten
werkgroep**

In 2017 verscheen er een filmpje door Sylvia Hellingman waarin Koolmezen foerageerden op kapsels van eikenprocessierupsen, niet alleen rupsen werden uit het kapsel gehaald maar in 2018 werd ook nog gezien dat er poppen uit de kapsels gegeten werden. Bij het filmpje werd gesuggereerd dat Koolmezen voor een natuurlijke bestrijding van eikenprocessierupsen konden zorgen, waar dit nu met prijzige maatregelen als handmatig branden of opzuigen, door gemeentes en terreinbeheerders, gebeurt. Dit was het startsein voor allerlei gemeentes om bij overlasthaarden van eikenprocessierupsen nestkasten op te hangen om zodoende de plaatselijke dichtheid aan mezen te verhogen die vervolgens dan deze rupsen opeten. Het klinkt als een ideale oplossing maar er zijn wel kanttekeningen bij te zetten:

- 1 Waarom worden er nooit massaal (Kool)mezen foeragerend op de eikenprocessierupsen kapsels gezien?
- 2 Komt de timing van voedselbehoefte van de Koolmees overeen (grote voedselbehoefte tijdens de jongenperiode, wanneer ook in het broedterritorium gefoerageerd wordt) met de aanwezigheid (van de juiste ontwikkelingsfase) van eikenprocessierupsen?
- 3 Worden er ook genoeg rupsen gegeten om overlast te voorkomen?
- 4 Worden er genoeg poppen gegeten om in latere jaren overlast te voorkomen?

Rond de jaarwisseling werd de Nestkastenwerkgroep van de Vogelwacht Uden benaderd door Camping Hartje Groen aan de Udense Dreef in Schaijk voor een project om door middel van het plaatsen van nestkasten te proberen de eikenprocessierupsen op de camping te bestrijden en de

daarbij gepaard gaande overlast te verminderen. De afgelopen jaren zijn er bedrijven ingehuurd om deze kapsels te verwijderen voordat het tot overlast kon komen.

Dit leek ons een ideaal project om van dichtbij te zien of het concept ook werkelijk werkt. Er werd snel een afspraak gemaakt en Mignon en ik werden gastvrij ontvangen door de campingbeheerder Joep Manders die een rondleiding gaf over het terrein en ons de plaatsen liet zien waar in 2017 en 2018 eikenprocessierupskapsels gezien zijn. Dit was eigenlijk over het hele terrein maar wel beperkt tot een paar hotspots. Tijdens de rondleiding werden al behoorlijk veel Koolmezen, Pimpelmezen en Boomklevers gezien en ook enkele, oud nestkasten. Gaandeweg werd besloten om bij elke plaats, waar in de voorgaande jaren eikenprocessierupsen gezien zijn, vijf nestkasten op te hangen. In het totaal zouden we dan 40 nestkasten nodig hebben. Deze willen we regelmatig laten controleren om de voortgang van de legfels te volgen en als er eikenprocessierupsen-kapsels gezien worden deze dan met cameravallen of door fotografie vast te leggen om te zien wat

daarmee gebeurt en hopelijk de vogels die dat doen terug te volgen naar hun nesten. Dat zijn natuurlijk leuke plannen maar nu de praktijk! Waar halen we zo kort voor het broedseizoen nestkasten vandaan. Gelukkig schoot Willie Bergmans ons te hulp door in korte tijd ook daadwerkelijk 40 nestkasten te maken, hij heeft zelfs tijdens de carnaval doorgewerkt! Die nestkasten zijn door Mignon en mij op een kletsnatte en donkere zondag begin maart opgehangen. De plekken waar vroeger eikenprocessierupskapsels waren gezien waren door Joep aangegeven door rood-

witte linten, dus dat was makkelijk. Maar hoever moeten de kasten uit elkaar hangen en welke kasten, er waren er met verschillende diameters invlieggaten, moesten waar hangen? Toen werd er een oproep gedaan voor leden die regelmatig de kasten wilden controleren. Noud en Ria konden snel als vrijwilliger worden aangewezen. Mignon heeft aangeboden om te proberen de predatie van de rupsen met cameravallen en/of fotografie vast te leggen. We zijn heel benieuwd hoe dit gaat uitpakken! Wordt vervolgd!

Leo Ballering

Dankzij Willie Bergmans konden we in no time over voldoende nestkasten beschikken om op het terrein van Hartje Groen te plaatsen.

Na een dagje schroeven in de stromende regen zijn alle bekende locaties van processierupsnesten op het kampeerterrein voorzien van nestkasten.

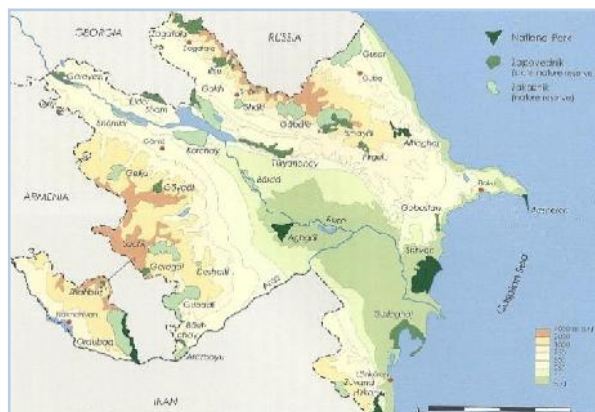

Reisverslag

Azerbeidzjan 2018

Van 29 oktober tot en met 10 november 2018 zijn wij, John en Jan-Willem Hermans samen met nog vijf andere vogelaars naar Azerbeidzjan gegaan om daar de vogeltrek langs de Kaspische Zee te bekijken. De reis was georganiseerd door Birding-breaks en als reisleader hadden we Niels van Duivendijk. Niels hebben we ook al als gids gehad bij onze vogelreis naar Georgië, een voortreffelijke vogelaar. Als medepassagier hadden we twee Belgische vogelaars, Peter Symens en Koen Dierckx, die bij Natuurpunt werken. Dit is een Belgische organisatie, die aankoop, tellingen en excursies in één verenigd hebben (Vogelbescherming, SOVON en Natuurmonumenten in één). Kees Mostert is ecooloog bij de provincie Noord Holland en onze jongste deelnemer is Jules van Engelen, een verwoed Dutch birder. Voor we beschrijven van dag tot dag wat we gedaan hebben, eerst een algemene beschrijving van Azerbeidzjan.

Azerbeidzjan is het grootste en dichtstbevolkte land in de Kaukasus. Het ligt op de grens van Oost-Europa en West-Azië. Het land grenst aan de Kaspische Zee in het oosten, Iran in het zuiden, Armenië in het westen, Georgië in het noordwes-

ten en Rusland in het noorden. De Azerbeidzjaanse exclave Nachitsjevan grenst aan Iran in het zuid- en zuidwesten en Armenië in het Noordoosten. Ook tientallen eilanden in de Kaspische Zee behoren territoriaal gezien tot Azerbeidzjan. De waterscheiding van de Kaukasus, die dwars door Azerbeidzjan loopt, wordt traditioneel beschouwd als de grens tussen Europa en Azië.

De Democratische republiek Azerbeidzjan, de eerste democratische en seculiere republiek in de islamitische wereld, werd opgericht in 1918, maar in 1920 door de Sovjet-Unie heroverd. Azerbeidzjan herkeeg zijn onafhankelijkheid in 1991. Kort daarna brak de oorlog in Nagorno-Karabach uit. Azerbeidzjan verloor de controle over Nagorno-Karabach (waar veel Armeniërs wonen). Azerbeidzjan heeft een grote verscheidenheid aan landschappen. Meer dan de helft van de landmassa bestaat uit bergruggen, bergkammen en plateaus die oplopen tot een hoogte van 400 tot 1000 meter boven zeeniveau. De rest van het terrein bestaat uit vlakten en laaglanden.

Hierbij onze vogelbevindingen van dag tot dag.

Maandag en dinsdag (29 en 30 oktober 2018)

Om circa 12.00 uur was iedereen van de groep aanwezig op Schiphol, om op 15.00 uur naar Istanboel te vliegen. Hier zouden we anderhalf uur moeten wachten om van hieruit naar Baku, de hoofdstad van Azerbeidzjan te vliegen. Midden in de nacht iets na twee-en landen we. Jammer genoeg was mijn visum niet goed ingevuld, wat leidde tot een vertraging van maar liefst meer dan drie uur bij de douane. Om zes uur in de morgen konden we dan eindelijk met een plaatselijke bus

en chauffeur naar de trektelpost Besh Barmag. Deze telpost ligt zo'n 90 kilometer ten noorden van de hoofdstad Baku aan de Kaspische Zee. Aan de kust ligt hier een laagvlakte plateau tussen de zee en het Kaukasus gebergte. Deze laagvlakte vormt een bottleneck voor trekvogels vanuit Rusland richting hun overwinteringsgebied. Elk najaar vliegen er tussen de twee en vier miljoen vogels door. Op sommige dagen kunnen er wel 350.000 vogels doorkomen van zo'n 100 verschillende soorten. Het telpunt wordt gemarkeerd door een rotspunt, genaamd Besh Barmag, wat 'vijf vingers' betekent in het Azerbeidzjaans. Bij het opkomen de licht staan we dus al te tellen. We zijn niet alleen, sinds een aantal jaren wordt er nu systematisch geteld, door voornamelijk Duitse vogelaars. We zien veel vogeltrek van gewone soorten als Spreeuw, Roek en Kauw. Op het veld bij de telpost veel Kleine Kortteenleeuwerik, Kalanderleeuwerik en Kuifleeuwerik.

Kuifleeuwerik 📷 Jan-Willem Hermans

Het wordt zonnig weer en de temperatuur loopt dan ook snel op. Over zee zien we verschillende Dwergmeeuwen voorbij gaan, makkelijk te herkennen aan hun donkere ondervleugels en uiteraard het formaat. Rond deze tijd moet de trek van de Kleine Trappen beginnen. Hier hopen we op. Vandaag echter tevergeefs, we zien één Kleine Trap. Verder tegen de middag Zwartbuikzandhoen, verschillende Blauwe Kiekendieven, Veel Zwarte Wouwen, Bruine Kiekendieven en een Stepparend en een Keizerarend. Deze laatste

soort is in dit gebied de hele tijd aanwezig. Ook grote groepen Aalscholvers kwamen voorbij. Omdat we de nacht overgeslagen hadden en er niet veel trek in de namiddag was, zijn we naar ons hotel genaamd Bagchali gereden, wat een uur verder noordelijker lag bij Borbor. De toeristische voorzieningen op het platteland zijn niet uitputtend. Hierdoor misten we wel een doortrekkende Kraagtrap!! Ook voor Azerbeidzjan geen alledaagse vogel. Na een heerlijk ontbijt en een slaapmomentje zijn we in de buurt van het hotel naar een paar poelen wezen kijken. Poeltjes van niks, met wel heel veel riet en rotzooi. Maar toch overal vogels. Zo zagen we er IJsvogel, Dodaars, Dwergaalscholver, Baardman, Zwartkoprietzanger, Groenling en Roodborst. Toen we de bus wilden instappen, werd door John een Kerkuil opgemerkt, voor Azerbeidzjan een zeldzame soort. Na het eten werd gelijst en snel in bed gegaan. Morgenvroeg om 5.30 uur op, om bijtijds bij de telpost te zijn.

Woensdag 31 oktober 2018

Na het ontbijt weer richting telpost om hier bij opkomend licht de eerste vogeltrekkers waar te nemen. Het weer was compleet anders, noordoostenwind, hierdoor weinig vogeltrek. Wel mooi zeven Vale Gieren gezien, dit zijn plaatselijke vogels. Er kwamen deze keer wel drie Kleine Trappen voorbij. We besloten om een wandeling te maken rond de telpost. Dwergmeeuw en Kleine Kortteenleeuwerik langs de kust. Aan noordelijke zijde ligt een vuilnisbelt, hier in de buurt zagen we Kleine Vliegenvanger, Blauwborst en Dwergarend. Bij de telpost aangekomen besloten we naar Besh Barmag te gaan. De bus bracht ons naar een plek waar waarschijnlijk in het hoogseizoen veel Azerbeidzjanen komen. Er stonden allerlei theetentjes en er was wat prullaria te koop. Een trap leidde ons naar de top. Na een pittige klim bereikten we bijna de top. Hier liet een koppeltje Rotsklevers zich mooi zien. Ik heb altijd de Alpenheggemus tot nu toe gemist. Ook hier zag ik deze soort niet

in eerste instantie. Maar na een tijdje konden we mooi tegen de rots een exemplaar in het vizier krijgen. Het beestje liet echter zijn snavel nauwelijks zien, zodat de foto's wat tegenvallen. In het dalletje bij de bus wel een honderdtal Rotsmus-sen. Ook de Steenarend liet zich opeens gelden. Op weg naar de telpost zagen we een Klappekster. Bij de telpost nog diverse eenden voorbij zien trekken, maar ook Kroeskoppelikanen. Ook de 'plaatselijke' Keizerarend liet zich mooi zien.

Donderdag 1 november 2018

Ook vandaag staat de telpost op het programma. Bij aankomst bleek het echter slecht weer te zijn, het regent. We hebben hier niet lang gestaan en besloten richting Baku te gaan, naar Cape Gilazi. Dit is een landtong in de zee. Terwijl wolken hun regen meestal boven land lozen en dit als het ware in zee ligt, hadden we gek genoeg droog weer. Hier zagen we over zee veel eendentrek en trek van Dwergmeeuwen. Ik kon een foto maken van een Rietgors die op het strand zaden aan het eten was om waarschijnlijk zijn conditie wat op te krikken.

Rietgors 📷 Jan-Willem Hermans

De landtong had ook een soort zout binnenmeer. Overall stond Lamsoor en sommige planten hadden nog mooie blauw-paarse bloemen. We zagen een paar nieuwe steltjes als Strandplevier en Zilverplevier, ook vloog nog een Kwartel weg. Bij de kust aangekomen vlogen een drietal Flamingo's voorbij. Helaas wordt hier op deze vogels nog

geschoten, getuige de vele lege jachthulzen en kadaverresten. Triest!

Bij terugkomst op de telpost, regende het nog steeds, zodat richting hotel gegaan werd.

Vrijdag 2 november 2018

Ook nu weer telpost. De verwachtingen waren hoog gespannen. Het weer was een stuk beter. Vaak bij regen wachten vogels tot het beter weer is en krijg je een stuwing van vogeltrek. Het busje kon echter niet bij de telpost komen. De onverharde weg was na een dag veranderd in een lemen glijbaan. We zijn de duinen in gelopen en hebben een eigen telpost gevormd. Er zaten veel Veldleeuweriken op de grond, de verwachte trek bleef echter uit. Toch konden we de volgende vogels nog gade slaan; Zeearend, Keizerarend, Smelleken, Grote Zilverreiger, Velduil, Boerenzwaluw, Flamingo's en veel doortrekkende eenden. Dit waren voornamelijk Wilde Eenden, maar we herkenden ook Smient, Krakeend, Bergeend en Slob-eend. Van hieruit zijn we naar de zogenaamde Candy Cane Mountains gegaan. Dit berggebied is fraai om te zien, door zijn gekleurde kleilagen. Toen we de heuvels in reden hadden we al direct een Finch's Tapuit mooi gezien. Ook veel Vale en Monniksgieren boven ons. Ook de Siberische Tjiftjaf hebben we gezien, evenals een aantal Raven. Ook de Vink is hier in de bergen een talrijke vogel. Het was droog in de bergen, maar toch al behoorlijk koud. Ook nu weer overnacht in het Bagchali hotel.

Zaterdag 3 november 2018

Alle koffers werden ingeladen, vandaag gaan we echt het Kaukasus berggebied in. Maar alvorens we hier naar toe gaan, eerst nog een bezoek aan de telpost. Het was zonnig, maar wel fris. Bij aankomst troffen we een Duinpieper aan, die gewond was aan de vleugels. Helaas was het beestje niet meer te redden. Veel doortrek van Vink, Putter, Roek en Spreeuw. Iets later zien we ook de roofvogels als Smelleken en Sperwer. Ook de Velduil

kregen we vandaag mooi te zien. We zijn naar Quba gegaan, een grote stad waar we wat inkopen hebben gedaan. Quba ligt aan de voet van de uitloper van de Hoge Kaukasus. Een stuk verder en hoger hebben we overnacht in hotel Nazli Bulag. Bij aankomst was het nog niet donker, zodat we een kleine wandeling in dit heuvelachtig gebied gemaakt hebben. Taigaboomkruiper, Zwarte Mees, Grijs Gors en verschillende Lammergieren in de lucht. De ruime hotelkamers hadden het net niet, gemeten met Westerse ogen. Bruin water uit de kraan, lekkende douche en zo verder. Maar de ligging maakte veel goed. De eetkamer had wel iets communistisch. Een gigantische ruimte, waar je je klein bij voelt. Het eten smaakte echter goed. Morgenvroeg gaan we echt de bergen in.

Duinpieper. 📷 Jan-Willem Hermans

Zondag 4 november 2018

We werden met twee Lada 4WD's opgehaald. In één -buiten de chauffeur- gingen drie personen en in de andere vier personen. Wij zaten enigszins opgepropt met drieën achterin de Lada. Het was zonnig, maar wel koud. Een rit van zo'n anderhalf uur naar Khinalik stond op het programma. Dit bergdorpje ligt op 2.350 meter en is de hoogst gelegen plaats van Azerbeidzjan. Voordat we er kwamen hebben we gelukkig een aantal stops gemaakt om van het schitterende landschap te genieten en ook om de spieren weer de nodige ruimte te geven. Bij de eerste stop in een kloof hadden we al direct een Rotskruiper. Het was te

donker in de kloof om er mooie plaatjes van te schieten. In het dorpje moesten we ons nog melden bij wachters. Voorbij het dorp ligt een Nationaal Park. In het dorp werd nog wat proviand ingeslagen. We konden nog wat kopen bij de enige winkel die het dorp rijk is, je kan echter meer spreken van een voorraadschuur. Er was van alles te koop, weliswaar dik onder het stof. Van de frisdranken was van alles één of twee exemplaren voorradig. Zo kochten we Russisch perensap. In het dorp was een Lammergier en een Steenarend mooi te zien. Voorbij het dorp hield de toch al niet denderende weg op en werd een geitenpaadje gevolgd. Het is toch ongelooflijk wat zo'n Lada's kunnen presteren. Het stinkt enorm en zal veel diesel kosten, maar we kwamen uiteindelijk op een hoogte van schat ik 3000 meter. Onderweg hebben we een aantal Aziatische Steenpatrijzen gezien, vergezeld van Strandplevieren, Alpenkraaien en Alpenkauwen. Van hieruit moesten we zelf hoger klimmen om de Berghoenders te zoeken. De chauffeurs bleven bij de auto om een maaltijd te maken en ook Peter ging met de telescoop van hieruit naar vogels kijken. Het klimmen op deze hoogte valt niet mee. Het is prachtig zonnig, maar fris weer.

De setting is letterlijk adembenemend. We zien verschillende Sneeuwvinken die in grote groepen net op de scheiding van de sneeuwrand verblijven. De berghoenders moeten hier ook te zien zijn, echter op dat moment niet. Alpenkraaien en Lammergieren zijn boven ons mooi te zien. Terug bij de auto's werden we door Peter gewezen op een plek waar het Kaukasisch Berghoen te zien was, van hieruit konden we ook de Steenbokken zien. Zonder al te veel inspanning had deze meer gezien dan wij met ons geloop. Na een tijdje was de maaltijd, kip met aardappelen gereed en hebben we in de buitenlucht hiervan kunnen genieten. Terug bij het hotel hoorden we een Zwarte Specht. We gingen echter vandaag al weer terug naar ons vertrouwde hotel Bagchali aan de kust, qua hotel en luxe een stuk beter dan dit.

Adembenemend berggebied bij Khinalik op ca. 3000 meter. 📷 Jan-Willem Hermans

Maandag 5 november 2018

Vandaag weer naar de telpost. Het begin leek goed. Veel doortrek van Spreeuw, Roek, Kalanderleeuwerik, Veldleeuwerik, Vink, 150 Dwergaalscholvers, Blauwe Kiekendief en een paar Kleine Trappen. Ook opvallend veel Sperwers vandaag. Een Arendbuizerd, Dwergarend, Zwarte Wouw, Vale Gier en Keizerarend ter plaatse. We besloten weer een wandeling te maken naar de vuilnisbelt. Hier zaten veel Zwarte Wouwen. Op het stinkende water waren Witgat, Oeverloper, Waterhoen en Blauwe Reiger aan het foerageren. De trek zakte compleet in, zodat we besloten om weer een bezoek te brengen aan de vijvers in de buurt van hotel Bagchali. De plek is nog groter dan we in eerste instantie wisten. IJsvogel, Dwergaalscholver, Rietgors en wel 38 Dodaarzen aanwezig. Ook de Waterral kwam uit zijn beschutting. De beste waarneming was ongetwijfeld die van de Waterpieper, vergezeld door drie Pacifische Waterpie-

pers. Maar enkele exemplaren worden jaarlijks in de West Palearctic waargenomen. Wij zagen er drie op een rij. De leukste waarneming was ongetwijfeld een gravende Grote Paardenspringmuis. Nadat dit beest ons gezien had sprong hij als een kangoeroe weg.

Dinsdag 6 november 2018

Ook vandaag was de telpost onze eerste bestemming. De doortrek van Bruine Kiekendieven kwam op gang. Voor de middag telden wij zo'n 235 doortrekkende Bruine Kiekendieven. Ook zeer veel doortrekkende Grote Zilverreigers en Dwergaalscholvers. Monniksgier, Vale Gier en Keizerarend waren weer present. Ook de doortrek van Roeken en Spreeuwen bleef doorgaan. Een Slechtvalk was aan het poetsen, waarschijnlijk gereed voor een volgende aanval. Doortrekkers hebben geduchte concurrenten, vandaag weer veel Sperwers en Smellekens tussen de vogels. Ook nu een wande-

ling gemaakt naar de stinkputten. Het rottingsproces is zo groot dat op de telpost, die toch zeker een kilometer er af ligt de stank af en toe niet te harden is. Vogels trekken zich er niets van aan, we zagen Witgat, Oeverloper, Wintertaling, Blauwborst, Witte Kwikstaart, Siberische Tjiftjaf en Spaanse Mus. Omdat de trek ook nu weer inzakte zijn we weer naar de landtong Cape Gilazi gegaan. Nu hadden we iets minder geluk, het regende een klein beetje. Toch zagen we Reuzenster, Dwergmeeuw, Dunbekmeeuw, Zwarte Ruiter, Bontbekplevier, Bonte Strandloper, Fuut, Meerkoet, Flamingo op het binnenmeer en een zieke Knobbelswaan en Geoorde Fuut aan de kust. Bijtjids weer naar het hotel. Het bleef regenen.

Woensdag 7 november 2018

Eindelijk een dag met Kleine Trappen op doortrek op de telpost. We noteerden meer dan 400 exemplaren. Ook de Bruine Kiekendieven waren nog niet op. Verder flinke doortrek van Grote Zilverreiger, Dwergaalscholver, vijf Roze Pelikanen tussen groep van 95 Kroeskoppelikanen en een Wilde Zwaan. Bij onze wandeling naar de stinkputten niets bijzonders gezien. Wel zijn elke dag Jakhalzen te zien. Ook nu weer na de middag een dip in de trek, zodat we weer naar de vijvers bij het hotel zijn gaan kijken. De Pacifische Waterpiepers waren nog mooi aanwezig, evenals IJsvogel, Rietgors, Waterral, Dwergaalscholver, Waterhoen en Kuifleeuwrik.

Donderdag 8 november 2018

Ook nu weer alles ingepakt, we verlaten hotel Bagchali. Eerst naar de telpost, prachtig weer, maar nauwelijks trek. Op het moment dat we willen gaan, vliegt toch nog een Bastaardarend recht over ons. Via Baku, een gigantisch grote stad met zeer bombastische gebouwen, rijden we zuidwaarts naar Gobustan. Gobustan is een bijzondere bezienswaardigheid en uitgeroepen door UNESCO als werelderfgoed. In het park zijn meer dan 6000 rotstekeningen te vinden die hier zo'n 20.000 jaar

geleden werden gemaakt. Er is een museum, wat we bezocht hebben, maar toch hadden we meer oog voor de tuin rond het museum. We hebben hier mooi een Finch's Tapuit kunnen waarnemen, maar ook een Kuifleeuwrik liet zich hier mooi fotograferen, evenals de vele Spaanse Mussen. Iets buiten het museum zijn in het echt de rotstekeningen te bewonderen. Mooi om te zien, waarbij ook nog een Rotsklever en een Grijs Gors zijn waargenomen. We reden nog een stuk verder richting ons doel van morgen en hebben overnacht in het Kürhotel in Salyan. Dit is al het warmere deel van Azerbeidzjan.

Vrijdag 9 november

Vandaag staat het Shirvan nationaal park op het programma. Rond het hotel nog even gekeken naar de vele Putters. Onderweg naar het park zagen we Kwak, Roerdomp en Zwarte Frankolijn. De directeur van het park is door ons opgehaald en zo zijn we het park ingereden. Het is het eerste nationale park van Azerbeidzjan en is opgericht met het oog op het behoud van delen van het semi-woestijnlandschap en enkele kenmerkende diersoorten waaronder in het bijzonder de Kropgazelle. Het gebied is één grote vlakte, zo ver als het oog reikt. Bij het bezoekerscentrum was een Steenuil te zien, dit is een ondersoort van onze Steenuil en is iets lichter, vandaar dat er ook wel wordt gesproken over Woestijnsteenuil. In de bus reden we door het park. Al snel zagen we een paar Kropgazellen, vrouwtjes en de mannetjes met hun prachtige gewei. Meerdere Zwarte Frankolijnen vlogen op. Ze zijn echter zeer schuw en meteen gaan ze dan ook weer in dekking. Na een tijd door het gebied gereden te hebben kwamen we aan bij een groot meer, omzoomd door een flinke rietkraag. Op één plek hebben ze een pad gemaakt door het riet, uitmondend in een schuilhut. Aan de voet van het pad zaten wel zo'n 200 Baardmannetjes. Wat een geweldig gezicht. Het kostte wat moeite, maar uiteindelijk hebben we toch mooie plaatjes geschoten.

Baardman 📷 *Jan-Willem Hermans*

Op het water waren verschillende eenden te bewonderen, maar ook Flamingo, Lepelaar en Grote Zilverreigers. Een einde verder kwamen we uit bij een soort boswachtershuis. Het huisje was voorzien van een kijkzolder. Van hieruit konden we kilometers ver kijken over de vlakte, maar ook over het meer. Onder het genot van een kopje koffie of thee hebben we hier een tijdje gestaan. Marmereend, Flamingo, Dwergaalscholver, Bruine Kiekendief en Cetti's Zanger zijn enkele vogels die we zagen. We reden terug naar het punt van de Baardmannetjes. Ook nu weer volop gefotografeerd, ook een Rietgors liet zich goed zien.

Op de terugweg naar het bezoekerscentrum zagen we een Arendbuizerd die een slang aan het verorberen was. Ook hier weer mooi twee Keizerarenden in het vizier. Na deze prachtige rondrit zijn we naar Baku gereden. Hier is alles groots en bijgehouden, naar mijn smaak iets te protserig. Zodra je echter de hoofdstad verlaat ga je terug in de tijd. Slechte wegen, veel vuil langs de weg en poverheid. We overnachten in hotel Irshad, midden in het centrum. Na een goed avondeten snel in bed. Morgen heel vroeg terug naar Nederland.

Zaterdag 10 november

Zoals gezegd vroeg op om naar het vliegveld te gaan. Van hieruit weer naar Istanboel om rond half twee in de middag te landen op Schiphol. Het duurde zeer lang voordat we de koffers hadden. Aan een mooie reis kwam een einde, alhoewel de verwachte gigantische vogeltrek niet aan onze ogen voorbij is getrokken. We hoorden dat veel later de trek wel gigantisch was. Ook hier zal het warmer worden van ons klimaat een rol spelen. De einstand van vogelsoorten bedraagt 181 stuks.

Jan-Willem Hermans

Kropgazelle. 📷 *Jan-Willem Hermans*

Kleine Mantelmeeuwkolonie Vanderlande, Veghel

Tijdens het tellen van de Kokmeeuwenslaapplaats op de industriegebieden in Veghel west (tot 5.000 meeuwen in juli/augustus) viel het mij, de laatste jaren op dat er ook Kleine Mantelmeeuwen rondvlogen maar ergens anders sliepen. In het voorjaar van 2018 zag ik bij toeval een Kleine Mantelmeeuw met nest materiaal naar een dak bij Vanderlande Industries vliegen. Het bleek dat ze daar op een laag dak nesten aan het bouwen waren en 's avonds vlogen er zeker 40 volwassen exemplaren naar het dak. Overdag foerageren ze in de buurt maar vliegen net zo makkelijk naar Tilburg of meer dan 50 kilometer vanaf de kolonie (Veghel tot Dordrecht/Arnhem).

Nadat ik contact had opgenomen met het bedrijf en toestemming had gekregen om op een naastgelegen parkeergaragedak de meeuwen te observeren bleek op 14 mei dat er al verschillende Kleine Mantels aan het broeden waren. De meeuwen

zitten daar op het platte dak en veelal op de lichtkoepels. De eenvoudige nesten, bestaande uit wat plantenmateriaal met kluit, liggen in het algemeen tegen de lichtkoepels aan zodat die nog enige beschutting bieden tegen de brandende zon. Het dak zelf is ongeveer twee voetbalvelden groot en onderverdeeld in compartimenten gescheiden door 50 cm hoge muurtjes. Door die lichtkoepels en die muurtjes was het moeilijk om een goed overzicht te krijgen over het aantal nesten. Die lage muurtjes bleken later handig bij het ringen! Aan de buitenrand van de kleine mantelmeeuwkolonie zat wel nog een nest Zilvermeeuwen. Tussen de volwassen dieren waren verschillende exemplaren met kleurringen en dat is leuk om die af te lezen en door te geven. De meesten waren geringd in Nederland in de regio Rotterdam maar eentje kwam uit België en waren ten tijde van het aflezen derde tot zesde kalenderjaar oud.

Kleurring	Geringd	Ringplaats
ZY-4Y	5-jul-13	Shell Chemie, Moerdijk, NL
BW-U.CAZ	22-jul-13	Raversijde Zeebrugge, West-Vlaanderen, België
BW-HW	13-jun-14	Sassenplaat, Hollandsch diep, NL
Geel SJJ	19-jun-16	Shell Chemie, Moerdijk, NL
N/G-TY	19-jun-15	Baggerdepot, Hollandsch diep, NL
ZY-3C	5-jul-13	Dommelhaven, Europoort, NL

▲ *Herkomst van een aantal in 2018 bij Vanderlande afgelezen Kleine Mantelmeeuwen.*

De eenvoudige nesten van plantenresten werden op het dak voornamelijk tegen de lichtkoepels aangebouwd, om nog enige beschutting tegen de elementen te krijgen.

📷 Leo Ballering

Op 12 juni werden de eerste kuikens op het dak gezien die maar heel af te toe door de ouders gevoerd werden, die braakten dan een dikke slijmerige klodder eten op waar de jongen dan aan beginnen te pikken en grote brokken naar binnen slokken. Op het dak was verder geen water aanwezig en de jongen zijn dus voor hun watervoorziening geheel afhankelijk van het vocht in de klodder. Daarbij was het deze zomer erg heet en boven op het dak nog heter, de temperatuur kan dan makkelijk tot boven de vijftig graden oplopen. Nadat de jongen gezien werden, werd er besloten toestemming te vragen om de jongen te kleurringen en die toestemming werd snel gegeven.

Roland Jan Buijs die in Brabant West en Europoort meeuwen ringt kwam op 21 juni naar Veghel om de pullen te ringen en samen met mijn dochter en haar vriend zijn we het dak opgegaan en per compartiment hebben we de pullen gevangen en in kratten gedaan om ze in een hoekje van het dak te ringen. De jongen waren nog net klein genoeg om niet heel hard heen en weer te gaan rennen en in paniek van het dak te springen. De jongen werden opgedreven naar een hoek van de lage muurtjes en daar gingen ze rustig bij elkaar zitten. Daar konden ze rustig worden opgepakt en in een krat gestopt worden. Deze kratten werden met jute zakken afgedekt en de jongen bleven er rustig inzitten totdat ze eruit gehaald werden om geringsd te worden.

station met een uniek nummer en aan de rechter tibia kregen ze een groene ring met witte letter/cijfer combinatie (GW, GreenWhite), die van een afstand met een telescoop af te lezen zijn. De twee Zilvermeeuwpullen zijn met aluminium en witte ringen en zwarte symbolen geringd. In totaal zijn er 72 Kleine Mantelmeeuwpullen geringd, werd bij de helft van de vogels de tarsus gemeten, de kop-snavel lengte en de snavel lengte.

	Tarsus (mm)	Kop-snavel (mm)	Snavel (mm)	Gewicht (g)
Minimaal	49,95	73,92	34,80	433
Gemiddeld	63,07	95,70	40,53	672
Maximum	69,80	120,02	46,11	888

Nadat de meeuwen zijn uitgevlogen, op 18 juli zijn de laatste pullen op het dak gezien, kwamen haast meteen terugmeldingen binnen. Hoe langer ze uitgevlogen waren hoe verder ze teruggemeld waren, in januari zelfs vanuit Afrika.

Oproep

Nadat de volwassen vogels vanaf begin april weer in Nederland zijn zal de kolonie in Veghel weer vollopen en ik ben benieuwd hoeveel van de jongen die vorig jaar geringd zijn hier weer terugkeren. Mochten jullie Kleine Mantelmeeuwen zien, kijk dan even of ze gekleurringd zijn en als dat zo is, probeer deze dan af te lezen. Die aflezing kan dan aan mij gemeld worden dan kan ik de ringer inlichten, doorgeven via www.cr-birding.org/nl kan natuurlijk ook!

Leo Ballering

Kleurring	Terugmeld datum	Terugmeldplaats	Land	Afstand vanaf ringplek	Dagen na ringdatum
GW-K9	2-aug-18	Katwijk	NL	102	42
GW-VD	5-aug-18	Vilvoorde	BE	110	45
GW-KP	17-aug-18	Wissant	FR	280	57
GW-KR	7-sep-18	Longtstanton, Cambridgeshire	UK	385	78
GW-VS	12-okt-18	Colmenar viejo, Madrid	ESP	1695	113
GW-VP	5-dec-18	Malaga	ESP	1831	167
GW-K7	14-dec-18	Malaga	ESP	1831	176
GW-GK	8-jan-19	Agadir	MAR	3000	201

▲ Nadat ze een kleurring hebben gekregen worden de jonge meeuwen gemeten en gewogen.

📷 Leo Ballering

Het distributiecentrum in Veghel van Vanderlande waarop de Kleine Mantelmeeuwen hun kolonie hebben gevestigd. ▼

Vogel in De Maashorst...

'de Koereiger'

Dit keer kost het me geen moeite om de 'Vogel in De Maashorst' te kiezen. Op vrijdag 15 Februari 2019 verscheen er rond 12.00 uur op de vogelwaarnemingapp van Vogelwacht Uden dat er een Koereiger te zien is ter hoogte van de Bosdreef en de Rondweg. Mijn broer had het als eerste door en samen hebben we onze pauze benut om poolshoogte te nemen. Aangekomen op het bewuste punt, bleken we niet de enige te zijn. De 'harde' kern van Vogelwacht Uden was aanwezig om deze leuke waarneming en voor Uden de eerste Koereiger, vast te leggen.

Koereiger aan de Rondweg 📷 *Isidro Rendon*

De Koereiger (*Bubulcus ibis*) is een vrij kleine, witte reiger met compact lichaam. De vogel heeft een lengte van 45 tot 52 centimeter. Een relatief korte snavel en vaak ingetrokken gehouden hals ken-

merken deze soort. Verder een ronde kop met witte kinbevedering. De snavel is geel en de poten geelgrijs. Vaak te zien in de buurt van beesten en ook hier zat de Koereiger tussen de schapen. Steeds ging de snavel pijlsnel de grond in om insecten op te halen. De naam Koereiger is dan ook treffend gekozen. De betekenis van de wetenschappelijke naam *Bubulcus* is ossendrijver. De Koereiger is een broedvogel van tropische en subtropische streken die zijn broedareaal sinds de jaren dertig aan het uitbreiden is. Zo heeft de soort zich in 1969 gevestigd in de Camargue (Zuid-Frankrijk) en sinds 1981 aan de kust bij Bordeaux. Steeds meer Koereigers duiken op in Nederland, de meesten weliswaar tussen mei en september. Er zijn twee broedgevallen in Nederland bekend. Voor het eerst broedde de soort in Nederland in 1998 in de Wieden en het tweede broedgeval heeft plaatsgevonden in de Braakman (Provincie Zeeland). Het is de zeldzaamste reiger die we kunnen tegenkomen. De enigszins erop lijkende Grote Zilverreiger is inmiddels een algemene verschijning.

In zuidelijke landen is het een kolonievogel, die twee tot vijf eieren legt en na circa 25 dagen komen de jongen uit. Het duurt dan maar liefst 45 dagen voordat ze onafhankelijk zijn van de ouders. Het broeden vindt plaats in moerasgebieden en weilanden met vee.

Een waarneming in februari in Nederland is zeldzaam, de meeste waarnemingen worden in mei gedaan, maar het blijven altijd maar enkele. De volgende dag was de vogel alweer gevlogen.

Jan-Willem Hermans

Stichting Vogelasiel Someren e.o.

Sinds 1979 is Stichting Vogelasiel Someren actief met het opvangen van gewonde, verzwakte en jonge inheemse dieren. Na een revalidatieperiode zorgen de mensen van het Vogelasiel ervoor dat de dieren terug in de natuur geplaatst kunnen worden. Daarnaast geven ze voorlichting over wilde flora en fauna en dragen uit dat deze en de natuurlijke processen die daarbij horen niet verstoord mogen worden. Voor het werk dat ze doen zijn ze geheel afhankelijk van giften en vooral de onmisbare inzet van vrijwilligers.

Het Vogelasiel Someren is te vinden aan de Pilipsbosweg in Lierop. Achter op het terrein van het voormalige Philipskamp (voormalig recreatiepark voor werknemers van Philips) heeft de Stichting de beschikking over een o.a. een kantoor, presentatieruimte en binnen- en buitenopvangplekken. Om dit te bereiken moet je nu nog over het terrein van camping 'De Somerense Vennen', de plannen om in een eigen entree te voorzien en vooral de opvangruimten voor de dieren sterk te verbeteren liggen echter al lange tijd klaar.

Plan OEHOE

Plan OEHOE staat geheel in het teken van deze uitbreiding. Na een succesvolle crowdfunding in 2016 en met behulp van (de openstaande) subsidie van provincie Noord-Brabant, kunnen ze aan de slag met plan OEHOE. Helaas verloopt de vergunningaanvraag trager dan verwacht en ligt het plan stil. In december 2017 is de wijziging van het bestemmingsplan unaniem goedgekeurd door de Raad van de gemeente Someren. Op 23 februari 2018 liep de bezwaarprocedure af, helaas hebben twee pluimveehouders in de gemeente Someren

bezwaar gemaakt. Dit is een tegenslag voor de stichting en hiermee komt de subsidie van ruim twee ton van de provincie Noord-Brabant in gevaar. Sinds januari 2018 mag de stichting op de huidige locatie naast vogels ook zoogdieren opvangen. Dit is belangrijk nieuws voor de regio en organisaties zoals de dierenambulances. Door de bezwaarmakers is de toekomst helaas onzeker geworden, zij willen geen stichting die vogels en zoogdieren opvangt in de gemeente Someren. Het is mogelijk het Vogelasiel tijdens openingstijden of via een telefonische afspraak (06-29799316) te bezoeken. Meer hierover lees je op de website: www.vogelasielsomeren.nl

Vooropvang in onze regio

Wim van Lith uit Nistelrode is al sinds de jaren negentig voor het Vogelasiel een vooropvangcentrum. Hij vangt o.a. vogels op, die daarna naar het Vogelasiel worden gebracht. Van beroep is Wim Handhaver toezichthouder buitengebied en komt hiermee dagelijks in aanraking met de Nederlandse natuur. Gewonde vogels die in de regio Uden gevonden worden kunnen dan ook via Wim naar het Vogelasiel gebracht worden.

Vogelwacht Uden draagt het Vogelasiel een warm hart toe en doneert per Vogelwachtlid jaarlijks een klein bedrag aan de stichting. Nu het Vogelasiel door het juridische gesteggel met twee pluimveehouders in zwaar weer terecht gekomen is, willen wij het niet nalaten onze leden hierop te wijzen. Als jullie het Vogelasiel extra willen steunen dan kan dat op rekening:

IBAN: NL73RABO0178009067

t.n.v. Stichting Vogelasiel Someren.

Mignon van den Wittenboer

Excursie Provincie Zeeland

24 februari 2019

Op zondag 24 februari 2019 hebben we de provincie Zeeland bezocht. Normaal noemen we dit een winterexcursie maar deze excursie kunnen we gerust een lente-excursie noemen. Het was vrijwel windstil, de hele dag scheen de zon en met een temperatuur van ongeveer 12 °C was het de hele dag aangenaam vertoeven.

We begonnen de excursie aan de Grevelingen bij Battenoord. Hier overwinteren elk jaar de Flamingo's die net over de grens van Drenthe in Duitsland broeden. We zagen hier niet alleen Flamingo's maar ook vielen de grote aantallen Middelste Zaagbekken op. Tijdens het wandelen riep Isidro dat hij een roepende Zwartkopmeeuw hoorde en niet veel later zagen we de Zwartkopmeeuw overvliegen. De meeuw was nog net niet in zomerkleed maar had al wel een gedeeltelijke zwarte kop. Verder valt bij een Zwartkopmeeuw altijd op dat ze nauwelijks zwart gekleurd zijn in de vleugels. Als je een heel lichte meeuw ziet heb je dus kans op een Zwartkopmeeuw.

We zagen op Waarneming.nl dat er bij Bruinisse een Grauwe Gors zou moeten zitten dus dit was ons volgende doel. Nog voordat we bij Bruinisse waren kom je langs een zandplaat waar altijd veel vogels zitten, dus hier toch maar gestopt. Inderdaad zaten er weer veel vogels zoals Wulpen, Scholeksters, Zilverplevieren, Tureluurs en veel Bonte Strandlopers. Ineens paniek en alles ging op de wieken. Even later zagen we de Slechtvalk voorbij komen die mooi op een paal bij de zandplaat ging zitten. Toch overheerst de drang naar voedsel zoeken en tien minuten later waren de meeste vogels al weer druk aan het voedsel zoeken terwijl de Slechtvalk nog steeds toekeek.

De Grauwe Gors zat buitendijks dus we moesten de auto's parkeren en de dijk over wandelen. Staand boven op de dijk zagen we meteen een viertal Alken. Het bleken er uiteindelijk zes te zijn die we met zijn allen prachtig hebben kunnen aanschouwen door de telescopen. Iets verderop zagen we nog een Zeekoet zodat je mooi het verschil kunt zien tussen deze twee soorten. Vooral de dikke, forse snavel is een mooi kenmerk van de Alk.

Na deze prachtige waarnemingen zijn we nog een eindje doorgelopen want iets verderop moest de Grauwe Gors zitten. Bij de plek aangekomen stonden er enkele vogelaars die ons vertelden dat de Grauwe Gors ergens op de grond zat en niet te zien was. Na ongeveer een kwartier kwam de Grauwe Gors tevoorschijn en konden we met de telescoop de soort goed zien. Plotseling vloog de vogel op en we zagen dat de vogel helemaal de plas overvloog richting het andere eiland. Ik zei al dat we geluk hadden en dat waarschijnlijk deze Grauwe Gors hier niet meer zou verschijnen maar de volgende dag zag ik op Waarneming.nl dat de Grauwe Gors toch weer terug op de plek zat waar wij de vogel ook zagen.

Grauwe Gors 📷 John Hermans

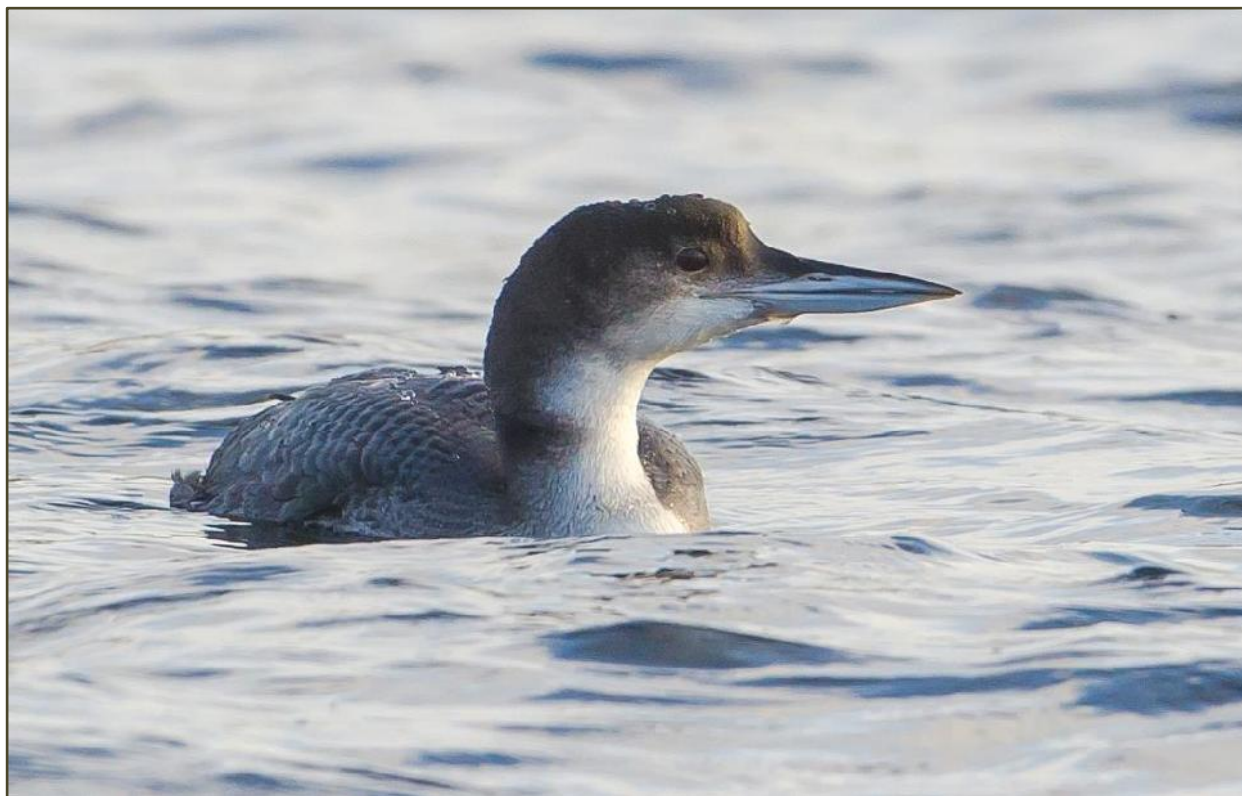
De volgende bestemming is een klassieker, Plan Tureluur oftewel de Prunjepolder bij Zierikzee. We hebben eerst het stuk verkend bij Zierikzee waar we veel Kluten zagen maar ook Smienten en Wintertalingen. Daarna doorgereden naar de Prunjepolder waar we bij de Flauwersinlaag meteen al enkele Nonnetjes zagen. Hier zaten ook al de eerste Lepelaars, Grutto's en Kemphanen. Al deze soorten overwinteren zuidelijker en komen nu weer terug om hier in Nederland te gaan broeden. De volgende bestemming was de Brouwersdam. In de winter is dit de mooiste plek om een aantal niet alledaagse overwinterende vogels te zien. Het begon al meteen goed want niet ver van ons vandaan zagen we enkele Roodkeelduikers. Overal langs de Brouwersdam zie je ze. Ik denk dat we alleen al die dag tegen de honderd Roodkeelduikers hebben gezien. Ook hier weer veel Middelste Zaagbekken met daartussen een groepje Zwarte Zee-eenden. Met de telescoop kon iedereen goed het verschil zien tussen de vrouwtjes met hun iets lichte kop en de mannetjes met een knobbel op

de snavel. Langs de dam rijdend zagen we nog enkele Scholeksters en uiteraard Steenlopers die hier altijd te vinden zijn. Opvallend genoeg zagen we dit keer geen Paarse Strandlopers die hier meestal ook in de winter te zien zijn.

Verder weg op de dam werden we door een vogelaar gewezen op een IJsduiker. Helaas zat deze IJsduiker wel ver weg maar door de grootte zie je wel meteen dat het geen Roodkeelduiker is. We hadden nog voldoende tijd over zodat we besloten om bij Ouddorp het strand te bezoeken waar die dag Strandleeuweriken waren gezien. Helaas hebben we die niet gezien maar zagen en hoorden we wel de Boomleeuwerik en een Blauwe Kiekendief.

Alles bij elkaar een schitterende dag, zeker met het mooie weer dat we hadden. De provincie Zeeland is in Februari de beste plek om allerlei niet alledaagse vogels te bekijken. In de auto terug naar Uden genoten we nog volop na van alle waarnemingen.

John Hermans

IJsduiker in winterkleed 📷 *John Hermans*

Luider

Virtuoos

Zanglijster – als ik hem al niet zou kennen is dat een naam die mij, als geluidsliefhebber, direct nieuwsgierig zou maken. Zang is iets wat deze vogel met alle zangvogels gemeen heeft. Wereldwijd zijn er toch zo'n 5200 soorten zangvogels bekend. Allemaal doen ze hun uiterste best om met hun zang een partner te vinden of een concurrent uit hun territorium te houden. Toch hebben weinigen het zover geschopt dat ze 'zang' in hun naam dragen. Van de soorten die Nederland wel eens aandoen hebben acht het tot 'zanger' geschopt (Bosrietzanger, Cetti's zanger, Graszanger, Noordse boszanger, Pallas boszanger, Rietzanger, Sprinkhaanzanger en Waterrietzanger).

Maar die zanglijster is iets speciaals. Zijn naam begint met 'zang'. Dan heb je toch iets bereikt. Zeker in de maanden maart en april zijn ze vaak te horen. Losjes in de top van een boom gezeten zitten ze hun repertoire af te draaien. Onvermoeibaar doen ze de ene vogelsoort na de andere na. Om er zeker van te zijn dat de toehoorder hem hoort herhaalt hij vaak de tonen. Tweemaal, driemaal of nog vaker. Hij heeft er ook echt lol in. Hij zingt bij zonopkomst, bij stralend zonneschijn, maar ook als de regen ons de lust tot het zingen ontnemt.

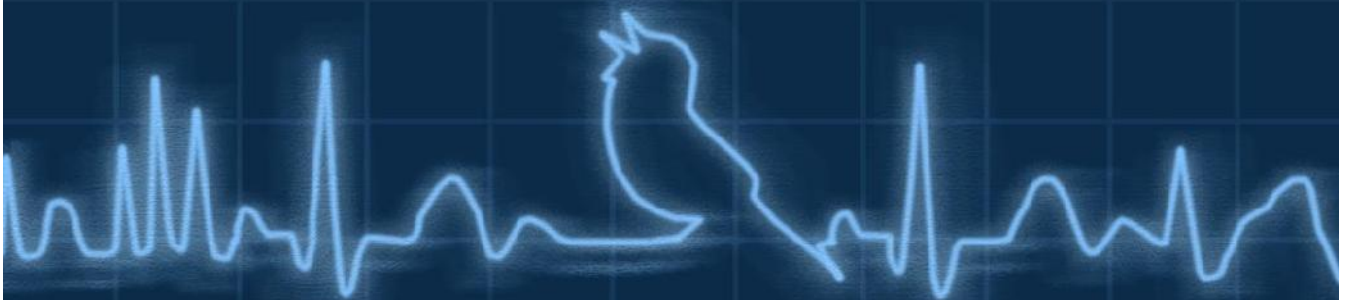
Uiteraard zingt hij vooral voor soortgenoten. Mannen om hun duidelijk te maken dat hij van plan is zich hier met een nieuw gezin te gaan vestigen. Voor vrouwen om hun te verleiden dit nieuwe gezin met hem te beginnen. Hij laat niets aan het toeval over. In zijn repertoire laat hij eenvoudig 20 – 30 verschillende andere vogelsoorten horen. Als ik de kans krijg schuif ik toch even aan bij de soortgenoten van de zanglijster. Ik vorm graag een deel van zijn publiek, want ik bewonder hem zeer.

Zo trof ik vroeg op een mooie dinsdagochtend een zanglijster in de Goorse Bossen bij Erp. Hij zat al een tijdje de zingen en gaf mij de gelegenheid mijn luisterstoel steeds verder naar hem op te schuiven. Uiteindelijk had ik hem in het oog. Ik zat onder de boom, waarin hij in de top zat te zingen. Ik luisterde ademloos naar zijn lied. Grappig ik hoorde zowel weidevogels als bosvogels in zijn lied. Een kievit kwam voorbij, een kluut en even later een zwarte specht. De kruu-kruu roep was goed te horen, typisch voor een zwarte specht in de vlucht. Ook hoorde ik soorten voorbij komen die ik absoluut niet herkende. Mogelijk Afrikaanse soorten. En dat alles onder een boom in de Goorse Bossen. Luister maar eens [hier](#)

Zo'n man ligt goed bij de vrouwen. De theorie is dat een uitgebreid repertoire een teken is van grote overlevingscapaciteiten. Goed genetisch materiaal dus voor het nageslacht. Hoe meer soorten, hoe meer gebieden het mannetje heeft bezocht zonder kleerscheuren op te lopen.

Mij had ie in ieder geval ook voor zich gewonnen. Wat is er toch weinig nodig voor een moment van geluk. Een stukje zonneschijn, een mooi stukje bos en het geluid van een virtuoos. Prachtig.

Bart Gras

Klapekstertelling

2018-2019

Al jarenlang worden er op verzoek van Waarneming.nl de overwinterende Klapeksters in Nederland geteld. Gelukkig hebben wij diverse overwinterende Klapeksters, dus we doen al lange tijd mee aan deze telling.

Dit jaar werd de telling gehouden op zaterdag 22 december 2018 en op zaterdag 16 / zondag 17 februari 2019. De Osse vogelgroep telt de Kanonsberg en de Munse Heide en wij tellen de Slabroekse Bergen, de begrazingsgebieden langs de Udense dreef en onze telpost en meestal ook nog de Schaijke Heide.

De telling van 22 december leverde drie Klapeksters op. Een exemplaar op de Munse Heide, een exemplaar tussen de Kanonsberg en onze telpost in en een exemplaar in het begrazingsgebied langs de Udense dreef.

Helaas werd tijdens de telling van 17 februari maar op twee plaatsen de Klaapekster gezien; een exemplaar langs de Udense dreef en een exemplaar tussen de Kanonsberg en onze telpost. We kunnen stellen dat 2-3 exemplaren een gemiddelde is van de aantallen die we in meerdere jaren zien maar bijv. in de winter van 2011-2012 hadden we maar liefst zes Klapeksters in de Maashorst. Helaas is nog niets bekend over de landelijke telling maar inmiddels is wel duidelijk dat in

goede jaren er ongeveer 400-650 exemplaren in Nederland overwinteren en in slechte jaren 150-300 exemplaren. Als we uitgaan van een gemiddeld jaar met 300-400 exemplaren hebben we met ons 2-3 Klapeksters ongeveer 1% van het totaal aantal Klapeksters van Nederland in de Maashorst zitten.

Hieronder zie je een overzicht van de tellingen vanaf 2010. Je ziet hierbij dat het van jaar tot jaar in de Maashorst al sterk kan wisselen. Zo waren 2011-2012, 2015-2016 goede jaren en 2014-2015, 2017-2018 slechte jaren. Over het algemeen komt ons beeld aardig overeen met de landelijke gegevens waarbij 2011-2012 ook een topjaar was met naar schatting 650 exemplaren die hier overwinterden.

John Hermans

Jaar	Telling 1	Telling 2
2010-2011	1	3
2011-2012	6	6
2012-2013	3	0
2013-2014	2	1
2014-2015	1	0
2015-2016	5	4
2016-2017	3	4
2017-2018	1	1
2018-2019	3	2

Marc Gottenbos

Najaarstelling

2018

september - november

2018 is een erg goed jaar geweest, we hebben veel vogels geteld en er waren leuke waarnemingen. Wie had gedacht dat we een Grijsze Wouw op trek zouden zien, de derde alweer op deze telpost de afgelopen vier jaar. En op de toch al grote, lange lijst kwamen er drie vogelsoorten bij; **Spotvogel**, **Grauwe Vliegenvanger** en **Grote Alexanderparkiet**. En de tweede soort nachtvlinder werd dit jaar genoteerd, het Gamma-uiltje. Als nieuwe dagvlinder konden we de Citroenvlinder bijschrijven.

Per uur telden we dit jaar 824 vogels, dat waren 465.621 vogels in 766 uur 48 minuten en dat is enorm goed. Zo veel vogels per uur hebben we nog niet eerder geteld en het is ook meteen een forse verbetering, want in het recordjaar 2014 waren het er 566 per uur. Het aantal uren dat de post bemand was is niet erg hoog geweest (ondanks dat Isidro tegenwoordig een stuk dichterbij woont). De 121 vogelsoorten is goed, maar geen topjaar en tien vlindersoorten is ook prima. We hebben veel dagen boven de 10.000 vogels gehad, maar er waren drie dagen die er echt uitsprongen: 28 oktober met 98.500 vogels, de op een na beste dag ooit, 11 oktober met 44.000 vogels en 1 november met 42.000 vogels.

In dit topjaar zijn er natuurlijk een aantal soorten die het vooral goed doen. Toendrarietganzen vlogen goed, meer dan ooit, maar tot enkele jaren geleden schreven we meestal de verzamelsoort Rietgans spec op en die hebben we verschillende jaren meer geteld. Ooievaars hadden ook een goed jaar, alleen 2011 was beter. Ook Aalscholver hebben we veel geteld. De Visarend had een bijzonder goed jaar met 25 exemplaren op trek (zelfs tijdens de openingsbrunch kwam er één over) en

we dachten dat we er misschien wel meer dan in 2008 zouden tellen (29), maar dat is niet gelukt. Ook veel Bruine Kiekendieven dit jaar (het dagrecord is dan ook verbeterd) en gelukkig ook weer normale aantallen Blauwe Kiekendieven, want vorig jaar hadden we er maar een. Het dagrecord Rode Wouw ging spectaculair van zeven naar zeventien!

Rode Wouw 📷 Marc Gottenbos

Ook veel Kieviten dit jaar, alleen in 2013 hadden we er meer. Geen groot aantal, maar drie Pontische meeuwen is wel veel, tot nu toe was er nog maar een gezien in al die jaren. De Houtduif had ook een topjaar, alleen 2014 was nog beter. Gierzwaluwen tellen we, sinds we half juli beginnen, veel meer en dit jaar was goed, maar na 1 augustus kwamen er niet veel meer over. De Veldleeuw is een vogel die als broedvogel in Nederland hard achteruitgaat, maar we hebben er dit jaar een recordaantal geteld, ruim 25.000. Alle lijsters vlogen goed, de Kramsvogel had zijn beste jaar, want voor het eerst hebben we er meer dan 10.000 in een jaar geteld. Gele Kwikstaarten hadden een goed jaar, de Boompieper zijn beste jaar ooit, net zoals de Grote Pieper. De Duinpieper had ook een

goed jaar. Tenslotte veel Vinken dit jaar, maar vooral veel Kepen, iets dat ook op andere telpos-ten te zien was. Appelvinken hadden ook hun beste jaar. Dat blijkt uit de nieuwe dagrecords:

Dagrecords 2018:

29-08-2018 Gele Kwikstaart 456
29-08-2018 Boompieper 83
30-08-2018 Duinpieper 6 (evenaring 2012)
17-09-2018 Citroenvlinder 6
04-10-2018 Appelvink 11
06-09-2018 Appelvink 12
24-09-2018 Bruine Kiekendief 33
11-10-2018 Veldleeuwerik 9.157
11-10-2018 Rietgors 152
19-10-2018 Gamma-uil 3
29-10-2018 Rode Wouw 17
29-10-2018 Pontische Meeuw 2
01-11-2018 Keep 4.251

Roofvogels

Meest opvallende waarneming in 2018 was uiteraard de Grijze Wouw, al weer de derde op deze telpost. Veel Visarenden dit jaar op trek, geregeld dagen achter elkaar dat er een of twee langskwamen. De Wespandief kwam op 54 en daar mogen we niet over klagen want dat is meer dan het gemiddelde en dat geldt ook voor de Sperwer (553). Voor de Bruine Kiekendief was het een prima jaar, het dagrecord sneuvelde en het was op 2008 na het beste jaar. Gelukkig dit jaar wel weer Blauwe Kiekendieven, want vorig jaar was het er maar een! Dit jaar 24 en dat is bovengemiddeld. De Rode Wouw had een topjaar, we telden er 46 (tot nu toe nooit meer dan 19 in 1 jaar). Leuk dat er weer een Ruigpootbuizerd overkwam, het is pas de zevende in al die jaren. De Buizerd kwam in goede aantallen door, alleen duurde dat wel even. Maar in oktober kwam dat toch goed met op 19 oktober 258 vogels (181 in 1 uur!). Van de valken zagen we maar vier soorten, allen in goede aantallen, de Boomvalk zelfs ruim meer dan gemiddeld, ondanks dat de soort als broedvogel in Nederland het heel slecht doet.

Krenten

In juli hooguit één leuke waarneming (dat zijn de zogenaamde krenten in de pap): een Zwarte Ruit (pas nummer 15). Augustus levert meer op met de nieuwe soorten Spotvogel, Grote Alexanderparkiet, Grauwe Vliegenvanger en Citroenvlinder. Maar ook een Grauwe Klauwier, een Draaihals en een Wielewaal en gelukkig ook Duinpiepers, Ortolanen en Morinelplevieren. Voor het eerst sinds 2013 zien we weer eens een Zomertortel. September levert geen nieuwe soorten op, maar wel meer Ortolanen en meerdere Grote Piepers. We zien een Buizerd met 'wingtags', die van een project van de Universiteit van Bielefeld is. Het dagrecord van de Bruine Kiekendief wordt flink verbeterd en aan het eind van de maand komt er een juveniele Grijze Wouw over, de derde Grijze Wouw van de telpost! In oktober zien we twee Zwarte Roodstaarten op één dag en half oktober hebben we de beste dag voor de Atalanta (17 exemplaren). Voor de derde keer ooit komt er een Baardman langs. Aan het eind van de maand komt er nog een late Beflijster langs, de laatste ooit en tevens de dag van de enorme Houtduiventrek. De dag erna een recordlate Visarend, een Grote Zaagbek en een dagrecord Rode Wouw. Ook november levert nog leuke waarnemingen op, om te beginnen met een Sneeuwgorst en verder nog een late Bruine Kiekendief en een Zilverplevier.

Meer dan 10.000

Trektellen kan ook leuk zijn als er veel van een gewone soort over vliegen. Dit jaar hebben we veel soorten gehad die we veel telden (zie hierboven). Meer dan 10.000 is echter nog steeds uitzonderlijk. De Houtduif kende met 140.000 zijn op een na beste jaar, de Veldleeuwerik met 25.000 zijn beste jaar en de Boerenzwaluw met bijna 29.000 een goed jaar. Dat gold ook voor de Spreeuw met 50.000 stuks. Voor het eerst boven de 10.000 kwam de Kramsvogel (10.449 om precies te zijn) en ruim 12.000 Graspiepers is ook

goed. Tenslotte de Vink die met bijna 130.000 ook een prima jaar had.

Meer dan ooit

Omdat dit een goed jaar was zijn er ook veel soorten die we meer dan ooit hebben geteld. Hieronder een overzicht.

Toendrarietgans	637
Turkse Tortel	11
Ekster	25
Zwarte Kraai	265
Veldleeuwerik	25.754
Beflijster	6
Kramsvogel	10.449
Zanglijster	2.926
Boompieper	468
Keep	6.375
Appelvink	45
Ortolaan	6
Citroenvlinder	11

Vlinders

Ondanks het mooie weer was het niet het beste vlinderjaar, maar er zijn toch twee soorten op de lijst bijgekomen: Citroenvlinder en Gamma-uil. De eerste hebben we altijd voor standvlinder aangezien en de tweede soort, een nachtvlinder, niet eens opgemerkt. In totaal 10 soorten, wat niet verkeerd is. Maar de aantallen waren laag. Het meest kwam de Atalanta langs, maar 116 is ongeveer een derde van de 312 van vorig jaar. Alleen de Koninginnepage deed het goed, we telden er

zeven en in het beste jaar waren dat er acht. Er is extra op gelet, maar helaas, meer zagen we er niet.

Arend Vermaat en Martien van Dooren

Seizoen vanaf 2000 tot heden

Overzicht aantallen en uren seizoenen:

Jaar	Uren	Aantallen vogels	Per uur	Soorten vogels
2000	93:00	23.884	257	59
2001	387:00	57.958	150	92
2002	316:00	54.611	173	85
2003	372:42	58.160	156	95
2004	342:37	84.573	247	92
2005	554:39	144.717	261	116
2006	657:43	216.226	329	106
2007	723:35	205.050	283	128
2008	1488:17	430.907	290	141
2009	799:54	154.891	194	102
2010	900:27	260.321	289	132
2011	834:45	215.049	258	115
2012	840:54	332.165	395	117
2013	890:41	301.781	339	124
2014	864:15	489.610	566	124
2015	726:01	196.837	271	131
2016	659:29	136.714	207	119
2017	777:46	317.446	289	122
2018	766:48	465.621	824	121

Slechts 116 Atalanta's trokken in 2018 voorbij op de telpost. Dat is slechts 1/3 van het voorgaande jaar.

Top 3 vogelsoort:

Jaar	Nr.1	Nr.2	Nr.3
2000	Spreeuw 7.014	Veldleeuwerik 4.441	Graspieper 3.326
2001	Spreeuw 10.720	Graspieper 8.277	Veldleeuwerik 6.693
2002	Spreeuw 13.532	Boerenwaluw 10.355	Vink 6.976
2003	Houtduif 15.192	Vink 9.762	Spreeuw 8.404
2004	Spreeuw 16.477	Vink 12.806	Graspieper 12.220
2005	Spreeuw 31.937	Houtduif 28.181	Vink 26.532
2006	Vink 53.459	Spreeuw 33.406	Graspieper 24.202
2007	Houtduif 46.166	Spreeuw 34.383	Vink 30.152
2008	Vink 162.632	Houtduif 52.987	Boerenwaluw 43.617
2009	Spreeuw 39.125	Vink 26.056	Houtduif 23.799
2010	Vink 82.929	Spreeuw 46.061	Boerenwaluw 34.797
2011	Spreeuw 60.750	Vink 38.639	Boerenwaluw 22.700
2012	Vink 126.123	Spreeuw 50.435	Houtduif 33.619
2013	Vink 106.837	Spreeuw 46.064	Houtduif 33.498
2014	Houtduif 194.323	Vink 129.282	Spreeuw 34.072
2015	Vink 51.455	Houtduif 35.222	Spreeuw 30.441
2016	Spreeuw 24.374	Boerenwaluw 22.279	Houtduif 14.585
2017	Vink 142.367	Spreeuw 39.551	Boerenwaluw 32.509
2018	Houtduif 140.246	Vink 129.286	Spreeuw 50.889

Punt Transect Telling

rond Uden december 2018

Al jaren voeren we eind december met zijn vieren een PTT telling uit. Wij vieren zijn; Henk Arnoldussen, Jan-Willem Hermans, John Hermans en Wim van Lanen. Voor diegene die het nog niet weten: een PTT-telling is een telling gehouden langs een vaste route. Op veertien plaatsen langs deze route moet er telkens vijf minuten geteld en genoteerd worden. Doordat dit veel in Nederland wordt gedaan krijgt SOVON jaarlijks een aardig beeld van voor- of achteruitgang van soorten in de winter. Het kost je jaarlijks ongeveer een driekwart dag dus het is hartstikke goed te doen. Als je interesse hebt om een nieuwe telling te gaan uitvoeren, neem dan contact op met Leo Ballering.

Onze telling loopt grofweg van De Kleuter naar Volkel, Odiliapeel, achter de vliegbasis door naar het Oventje en weer terug naar De Kleuter. De eerste telling hadden we dus bij De Kleuter en het was al meteen een succes met het zien van een Appelvink en een IJsvogel. Van hieruit gingen we naar het volgende punt op het industrieterrein van Uden. Deze keer zagen we hier niet zo veel als andere jaren maar dat maakt de PTT telling juist zo interessant, je weet nooit wat je tegen komt.

IJsvogel 📷 Mignon van den Wittenboer

Een van onze punten is Het Hemelrijk in Volkel. We lopen altijd achterom want in deze tijd van het jaar is er altijd personeel aanwezig dat al druk is met de voorbereiding voor de Nieuwjaarsduik. We hadden de zon tegen maar zagen veel Wilde Eenden, Zilvermeeuw, Kokmeeuw en Stormmeeuw, enkele Brilduikers en ook twee Dodaarzen. In Odiliapeel hadden we een stop met veel Vinken. Deze winter zie je ontzettend veel Vinken met af en toe een Keep er tussen maar die zagen we nu niet. Vanuit Odiliapeel gaan we naar een stop in de Princepeel. Hier zien we altijd Kleine Zwanen maar nu zaten ze al aan de kant van Odiliapeel samen met 600 Toendrarietganzen en een viertal Wilde Zwanen. Toch was het ook in de Princepeel weer leuk met het zien van een aantal Rietgorzen, veel Veldleeuweriken en een Grote Zilverreiger. De volgende halte is achter het Trentse bos, dikwijls een wat saaie stopplaats maar deze keer zagen we er zes Witte Kwikstaarten. Normaal overwinteren de Witte Kwikstaarten in Zuid Europa maar dit jaar is het al de tweede groep die ik in december zie. Bij de parkeerplaats van de vliegbasis Volkel aan de Millse zijde zagen we een Blauwe Kiekendief laag jagend boven de akker dus ook weer een mooie waarneming die je hier niet dikwijls tegenkomt. Bij de molen van het Oventje viel vooral een grote groep Groenlingen op. Normaal zien we achter de voormalige vuilnisbelt van Uden wel een Goudvink of Appelvink maar deze keer zagen we hier niet zo veel. Wel hebben we op vrijwel elke stop Houtduiven gezien. Voor ons was dit de talrijkste vogel tijdens deze PTT-telling. Ik verheug me er nu al weer op wat we volgend jaar aan specialiteiten zullen zien!

John Hermans

Excursie Pier van IJmuiden

30 december 2018

Tussen het kersteten en de nieuwjaarsborrel in had de Vogelwacht een excursie gepland naar de pier van IJmuiden.

Helaas waren we maar met zes personen eigenlijk veel te weinig voor zo'n excursie. Ik wil jullie hierbij oproepen om toch eens vaker mee te gaan met een excursie. Het bestuur maakt er elk jaar veel werk van en dan zijn zes personen van een club met meer dan 370 leden toch te weinig.

Welnu wat heb je gemist want het was een excursie die zeer de moeite waard was. Al meteen op de pier aankomend zagen we jonge en adulte Drieteenmeeuwen vliegen. Een aantal op enkele tientallen meters van ons vandaan. Rond de pier was een hele groep Drieteenmeeuwen aan het jagen. Naar schatting enkele honderden Drieteenmeeuwen hebben we gezien van begin tot einde pier toe. Ik kom er nu al jaren en het is voor mij de eerste keer dat we ze zo massaal hebben gezien. Mooi kon je de juveniele Drieteenmeeuwen herkennen aan de zwarte V die over de vleugel loopt. Het herkennen van een adulte Drieteenmeeuw is iets moeilijker, de soort lijkt oppervlakkig wel op een Kokmeeuw maar een volwassen Drieteenmeeuw heeft volledig zwarte vleugeltippen aan onder- en bovenzijde terwijl een Kokmeeuw aan de onderzijde zwart met witte vlekken heeft. Bovendien is de snavel van een Drieteenmeeuw geel van kleur en die van een Kokmeeuw zwart met rood.

Langs de vloedlijn zagen we uiteraard weer een grote groep Drieteenstrandlopers. In de winter kun je deze soort vrijwel aan elke kust in elk land zien. Tussen de betonnen blokken vlogen enkele Oeverpiepers en ook een Graspieper. De Oeverpieper heeft donkere poten t.o.v. de Graspieper

maar is ook herkenbaar aan zijn geluid. De Oeverpieper hoor je maar een keer piepen terwijl een Graspieper meestal twee tot drie piepjes laat horen. Naast de piepers zagen we ook verschillende keren de Steenlopers rondscharrelen. Doordat ze in het hoge noorden broeden kennen ze nauwelijks het gevaar van de mens en ze zijn dan ook van dichtbij te benaderen. Pas aan het einde van de pier zagen we de Paarse Strandlopers die je hier altijd 's winters kunt zien. De meeste Paarse Strandlopers die je hier ziet, broeden in de zomer op Spitsbergen dus ook deze soort heeft al gauw een afstand overbrugd van enkele duizenden kilometers, veelal over zee. Van dichtbij zagen we ineens een Kuifaalscholver. Doordat er ook Aalscholvers zaten kon je het verschil zien maar het blijft toch moeilijk om de Kuifaalscholver te onderscheiden van de Aalscholver. De kuif is geen kenmerk want in de winter heeft de Kuifaalscholver geen kuif.

Typische vleugeltekening bij een juveniele Drieteenmeeuw.

Van tevoren zagen we al een jager langskomen die ik voor Kleine Jager had gehouden maar later zagen we dit exemplaar dichtbij en kon je goed

zien dat het een Grote Jager was. Dit werd nog eens bevestigd door een aantal vogelaars die bij ons stonden op de kop van de pier. We genoten niet alleen van de vogels want plotseling zagen we twee Bruinvissen die zich een aantal keren lieten zien en even later zagen we ook een Grijze Zeehond. Verder kwam er elke minuut een Roodkeelduiker langs, diverse groepen Jan van Genten, Zwarte Zee-eenden en een groepje Grote Zee-eenden. Ook zagen we enkele keren een Zeekoet, Middelste Zaagbekken en Eiders. Eigenlijk veel zee-gerelateerde vogels die wij in Uden nooit zien. Isidro zag op Waarneming.nl dat er ook een Kleine Burgemeester in IJmuiden werd gezien maar dit exemplaar zat bij de noordpier. Dit klinkt dichtbij maar hiervoor moet je de Velsentunnel door. We hadden toch nog tijd genoeg over dus besloten we om dit te doen. Het duurde nog meer dan een half uur voordat we uiteindelijk bij de noordpier aankwamen.

Op Waarneming.nl kon je zien dat de Kleine Burgemeester in een waterbassin van Tata Steel zat. Rond dit waterbassin lag een hoge dijk maar ge-

lukkig was er een trap met een uitzichtspunt en konden we de Kleine Burgemeester zien. Het is een grote meeuw die geheel wit van kleur is en daarom toch wel opvalt als je die ziet tussen andere meeuwen maar nu werd het ons gemakkelijk gemaakt want het was de enige meeuw die er rondliep. Na het halen van een telescoop hebben we met zijn allen de Kleine Burgemeester nog eens goed kunnen aanschouwen. Alleen aan de grootte kun je zo'n beetje het verschil zien tussen een Kleine en een Grote Burgemeester, verder lijken ze precies eender. De Kleine Burgemeester broedt op Groenland en is daardoor in Nederland nog zeldzamer dan de Grote Burgemeester die in noord Noorwegen, Spitsbergen broedt. Toen we terugliepen naar de auto's begon het te regenen en was het besluit vlug genomen om niet nog verder te gaan vogelen. Tegen half vijf in de middag waren we weer terug in Uden. Zoals al gezegd een mooie dag met veel zee-soorten die je niet regelmatig bij elke excursie ziet.

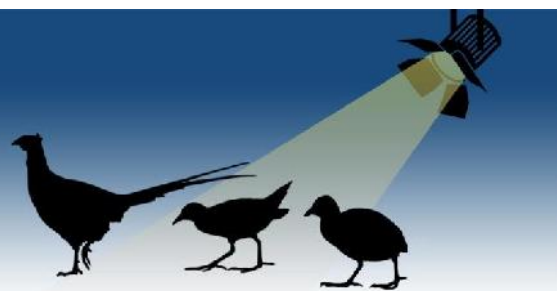
John Hermans

De Kleine Burgemeester is geheel wit van kleur en is een erg grote meeuw, hier duidelijk te zien in vergelijking met een Kokmeeuw 📷 John Hermans

Uitgelicht

'Hoenders en rallen'

In deze uitgave van Uitgelicht bespreken we een aantal soorten van de orde *Galliformes* of de orde van de Hoendervogels waartoe Parelhoenders, Ruigpoothoenders, Kalkoenen, Kwartels, Kippen, Fazanten, Patrijzen, Frankolijnen en Pauwen behoren en een aantal soorten van de orde *Gruiformes* waartoe Kraanvogels, Trappen en Rallen behoren.

De orde *Galliformes* telt vijf families met in totaal wereldwijd 75 geslachten en 289 soorten. *Galliformes* komen bijna overal ter wereld voor in zeer uiteenlopende habitats variërend van bossen, woestijnen en alpenweiden tot akkerland. Hoendervogels zijn bodem bewonende gedrongen vogels met een gewicht van 275 g. tot 9,5 kg. Hun korte, afgeronde vleugels zijn ongeschikt voor lange vliegtochten op hoge snelheid, maar op hun stevige, middellange poten kunnen ze uitstekend lopen en rennen. Binnen de hoendervogels vormen de *Phasianidae* met 203 soorten de grootste familie. Die zijn verdeeld over drie onderfamilies: *Meleagridinae* (kalkoenen), *Tetraoninae* (ruigpoothoenders) en *Phasianinae* (waaronder fazanten, kwartels en patrijzen). Wij zullen ons in deze uitgave gaan richten op de onderfamilie *Phasianidae* waarvan we de **Patrijs**, de **Kwartel** en de **Fazant** onder de loep nemen en van de onderfamilie *Tetraoninae* zullen we de **Korhoen** bespreken.

In de orde *Gruiformes* zijn 198 soorten bijeengebracht die we op grond van hun vaak lange poten doorgaans tot de zogeheten waadvogels rekenen. Hoewel deze vogels er heel verschillend uitzien en over tien families verdeeld zijn, delen ze een aantal voorname kenmerken. Ze hebben bijvoorbeeld allemaal een lange hals, een lange, spitse snavel en vaak lange poten. Veel soorten, vooral onder

de Rallen, leven in een vochtige of natte omgeving, maar andere waaronder de Trappen, leven op het land, soms zelfs in droge terreinen. We bespreken in deze uitgave van de orde *Gruiformes* een aantal vertegenwoordigers van de familie *Rallidae*. De rallenfamilie *Rallidae* is in West-Europa met acht soorten vertegenwoordigd. Daarvan is de Purperkoet de grootste, op afstand gevolgd door de Meerkoet en het Waterhoen. Daarna volgen, naar orde van grootte, de Waterral, het Porseleinhoen, de Kwartelkoning en ten slotte het Klein en het Kleinst waterhoen. Beide laatste zijn nauwverwante 'dubbelgangerssoorten'. Van deze kleine waadvogels bespreken we in deze uitgave de **Meerkoet**, **Waterhoen**, **Porseleinhoen**, **Klein waterhoen**, **Kleinst waterhoen**, **Kwartelkoning** en de **Waterral**. De **Purperkoet** -*Porphyrio porphyrio*- komt plaatselijk in Noord-Afrika, Sardinië, Portugal en Spanje voor en sinds kort ook in Zuid-Frankrijk. De Purperkoet heeft een fraai glimmend donkerblauw en paars verenkleed, grote rode snavel (met groot rood schild op voorhoofd) en krachtige garnaalroze poten met tenen. Bespreking van Kraanvogels en Trappen komt later aan de orde.

Patrijs

- *Perdix perdix* -

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: De Patrijs behoort tot dezelfde familie als de Fazant en de Kwartel. Dit zijn allemaal vogels die bij ons in akkergebieden leven, waar ze veel tijd op de grond doorbrengen. De naaste verwant van de Patrijs is de **Rode Patrijs** - *Alectoris rufa*- uit zuidwest-Europa, die verwar-

rend genoeg een wit-met-zwarte kop heeft, met een rode snavel en oogring (de Patrijs heeft een steenrood gelaat met een grijze snavel). De Patrijs is een bekende, buikige vogel van cultuurlandschappen, ook bij ons vrij algemeen op het platteland. Hij leeft in groepjes, eet zaden en brengt veel tijd op de grond door, in de dekking van ruige begroeiing. Hoewel de Patrijs nog vrij algemeen is op ons platteland, laat hij zich niet gauw vinden; ontmoetingen komen vaker door toeval tot stand. Het verraste dier zal wegrennen, eerder dan opvliegen maar in het laatste geval scheert hij laag over de grond weg, onder luid alarmgeroep. De Nederlandse patrijzen zijn standvogels en worden zelden ver van hun broedgebied aange troffen. Patrijzen leven in kleine groepjes. Daaruit zonderen zich in de voortplantingstijd, die wat dit betreft al hartje winter begint, de broedparen af, die nadien een gezinnetje stichten en hun kleintjes grootbrengen. Broedparen van de Patrijs blijven meestal enkele jaren bij elkaar. De paarvorming komt tot stand na een baltsritueel. Het vrouwtje begint vervolgens een nest te bouwen, meestal uitgaande van een kuiltje in de grond, die ze bekleedt met takjes, bladeren en andere dorre plantendelen. Daarin legt ze dan, halverwege de lente, een dozijn of meer eieren die ze zelf uitbroedt. De ligging van het nest op de grond maakt haar in die periode natuurlijk bijzonder kwetsbaar. Patrijzenjongen zijn nestvlinders; nadat ze uit het ei gekropen zijn, duurt het niet lang of ze gaan met hun ouders mee, om naar voedsel te zoeken.

Patrijs 📷 Dick Slaa

Herkenning: de Patrijs heeft een rond lichaam, kleine kop en korte poten. Patrijzen hebben goede schutkleuren door het verenkleed: bruin-grijze strepen, kastanjebruine banden op de flanken en grijze borst. Het gezicht is oranje en op de buik is een donkere hoefijzervormige tekening te zien. Het vrouwtje is kleiner dan het mannetje met een minder opvallende buikvlek, verder gelijk. Patrijzen hebben een kenmerkende alarmroep "pit-pit-pit prr-pit", die van verre over de velden te horen is als ze zich bedreigd voelen en bij het opvliegen gaat dat met veel vleugelgeruis gepaard. In de vlucht zie je roodbruine driehoeken aan de staart-zijden.

Kwartel

-*Coturnix coturnix*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: De Kwartel is de kleinste hoendervogel van Europa. Het is ook de enige soort binnen zijn familie die geneigd is lange trektochten naar sub-Sahara-Afrika te maken. Kwartels leven in open terrein als graanakkers en hooilanden, maar je krijgt deze kleine, schuwe vogels daar niet gemakkelijk te zien, omdat ze door hun streperig bruin-met beige verenkleed uitstekend gecamoufleerd zijn. En dan moet je ook nog oppassen dat je ze niet voor kuikens van de Patrijs verslijt. Kwartels wagen zich zelden buiten de dekking, in open, onbegroeid terrein. Meestal scharrelen ze rond in hoog gras of graan; daar levert hun verenpak de beste camouflage op. Vermoeden ze onraad, dan rennen ze op hun stevige pootjes haastig weg of vliegen met vlugge wiekslagen een stukje boven de begroeiing, waarna ze ruw en onhandig landen. Zodra ze terug zijn uit hun winterkwartieren, roepen of zingen de mannetjes dag en nacht, tot ze van een vrouwtje antwoord krijgen. Dan storten ze zich in een baltsritueel. Binnen een broedseizoen kunnen ze zich over grote afstanden verplaatsen en opeenvolgende broedsels starten. Droogte en oogstdata in het Middellandse Zeegebied zijn belangrijke drijfveren achter ver-

plaatsing naar onze breedte. Het vrouwtje bouwt haar nest op de grond, in het koren of in hooiland. Daarin legt ze een stuk of tien geelachtige, bruin gevlekte eieren die ze in drie weken uitbroedt. Buiten de voortplantingstijd eten kwartels in hoofdzaak kleine zaden van allerlei soort. Ze zoeken vooral in graanvelden en luzerneakkers. In het voorjaar verandert hun spijsvoorkeur. Hun menu kan dan wel voor 70% uit insecten bestaan, zoals mieren, kevers, spinnen en wantsen. De nestjongen worden in de eerste dagen uitsluitend met zulke insecten gevoerd, maar gaan weldra met de ouders op stap en nemen dan geleidelijk steeds meer zaden tot zich.

Herkennen: de Kwartel is duidelijk kleiner dan de Patrijs. Het is een kleine hoenderachtige vogel met geel-bruinig gestreepte bovendelen, lichtere onderdelen en een gele streep over de donkere kruin. Het mannetje heeft een egaal roodbruine borst en een variabele koptekening bestaande uit een donkere band rond de keel en door het oog. Het vrouwtje heeft een gevlekte borst en minder opvallende koptekening. In de vlucht is er duidelijk verschil in vleugelvorm vergeleken met de Patrijs: vleugels bij de basis relatief breder en bij de punt duidelijk smaller. Doet eerder denken aan een Watersnip dan aan een Patrijs. Doet als hij langer vliegt ook wel aan een Spreeuw denken. Al krijg je de Kwartel dan niet zo gemakkelijk te zien, toch is hij niet moeilijk te vinden als je afgaat op het geluid. Het mannetje roept vooral in de schemeruurtjes bij zonsop- en zonsondergang zijn eigenaardige, onmiskenbare "kwartelslag", een snel en ritmisch herhaald, drielettergrepig "*kwik-me-dit*", in het Engels wel omschreven als "*wet my lips*". Dat doet hij zo luid dat het soms een kilometer ver te horen is.

Fazant

-*Phasianus colchicus*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Fazant is ingevoerd uit het gebied rond de Zwarte Zee en is nu alom inge-

burgerd in Europa. De Fazant is een afnemende soort sinds uitzetten voor de jacht niet meer is toegestaan, en ook veranderde landbouwmethoden maken Nederland minder geschikt voor deze in feite exotische soort. De Fazant is standvogel. Van bijna 100.000 broedparen in de jaren tachtig is de soort in grote delen van het land nu zelfs zeldzaam geworden. De populatie is bijna gehalveerd tot zo'n 50.000-60.000 broedparen. Fazanten leven langs bosranden, bosschages en in heggen in gevarieerde agrarische gebieden, daarnaast ook in uitgestrekte rietvelden met verspreid struikgewas. Ze leven vooral op de grond, maar slapen ook wel in bomen en struiken. Fazanten eten allerlei vegetarisch materiaal, zoals graan, eikels, bessen en andere vruchten van planten en struiken. Wanneer dit voedsel ontbreekt, eten ze bladeren en wortels. Fazantenhanen zijn polygaam. De vrouwtjes bouwen zelf, op hun eentje een nest en broeden daarin geheel en alleen de eieren uit, wat 22 tot 27 dagen in beslag neemt. Ook bij het groot brengen van de jongen krijgen ze geen hulp van het mannetje. De jongen zijn al na twee weken vliegvlug. Het nest dat de hennen bouwen, stelt weinig voor: een kuiltje in de grond, bekleed met plantendelen, wel goed verborgen voor spiedende ogen van rovers, onder een lage begroeiing. Er komen acht tot vijftien eieren in te liggen.

Fazant 📷 Dick Slaa

Herkenning: Men herkent het mannetje aan zijn schitterende, overwegend koperkleurige verenpak, dat overigens nogal variabel kan zijn. De kop en hals zijn donkergroen, de gele ogen zijn omgeven door rode lellen van naakte huid. Omdat in het verleden herhaaldelijk gekweekte, uit kruisingen voortgekomen rassen van de Fazant in de natuur zijn uitgezet, zie je in Europa vormen met lichtere, minder sprekende kleuren dan bij de oorspronkelijke soort. Het vrouwtje is veel minder bontgekleurd dan het mannetje. Met haar lichtbruine, donker gevlekte lichaam kan ze zich gemakkelijk onzichtbaar maken in haar omgeving. De vrouwtjes zijn minder fors gebouwd en wegen niet meer dan 1 kg, terwijl de mannetjes tot 1,4 kg zwaar worden. Verder hebben de vrouwtjes een kortere staart dan de mannetjes en ze missen ook altijd de smalle, witte halsring, die althans bij een deel van de mannetjes aanwezig is. Fazanten maken diverse geluiden, waaronder een zacht klokkend "kok". Van de hanen hoor je vaak een schril, kraaiend "korrk-kok". De Patrijs en het vrouwtje van de Korhoen lijken wel wat op een Fazantenhen.

Korhoen

-Tetrao tetrix-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Korhoen behoort tot de familie van de ruigpoothoenders "*Tetraonidae*". De status van de familie "*Tetraonidae*" binnen de orde "*Galliformes*" is wat onzeker. De negentien soorten hebben echter enkele morfologische eigenschappen die behandeling als aparte soort rechtvaardigen. Het zijn bewoners van koude of bergachtige streken op het noordelijk halfrond. We onderscheiden binnen de ruigpootfamilie de Bos- en Prairiehoenders (12 soorten) waartoe naast de Korhoen o.a. ook de Auerhoen behoort, de Hazelhoenders (2 soorten) en de Sneeuwhoenders (3 soorten). De Korhoen leeft in heide en hoogveen te midden van taigabossen in Noord-

Europa en Siberië en trekt zich zuidwaarts in bergten terug, waar hij rond de boomgrens voorkomt. Hij heeft voor alles een ongestoorde leefomgeving nodig. In Nederland is de laatste kleine populatie op de Sallandse Heuvelrug te vinden. Deze balanceert op de rand van uitsterven. In de atlasjaren werden op de Sallandse Heuvelrug drie (2013), zes (2014) en één (2015) hanen geteld en verbleven er naar schatting 5-7 hennen. De zeer kleine populatie in Noord-Brabant is al in de loop van de jaren negentig uitgestorven. Pogingen om de soort elders uit te zetten, hebben nog niet tot resultaat geleid. Korhoenders zijn strikte standvogels. Zijn hele leven speelt zich af binnen een territorium van ongeveer 100 ha. afgezien van uitstapjes naar de bolderplaatsen, hooguit enkele kilometers verderop. In sommige delen van Europa waar de soort het goed doet, kunnen ze na een succesvol broedseizoen wel grote afstanden overbruggen. Korhoenders foerageren op de grond en in sommige streken ook in bomen. Ze eten scheuten van heidevelden, knoppen van allerlei planten en bessen, granen en ander plantaardig materiaal. De geritualiseerde balts vindt plaats op traditionele plekken, "lek" genoemd, waar de mannetjes op en neer paraderen en een dominante positie proberen in te nemen ten opzichte van hun concurrenten om vrouwtjes te lokken. Na de balts en de paring in april bouwt het vrouwtje een nest in een ondiep kuiltje, dat gevoerd wordt met gras en mos. Ze bebroedt de 6-12 eieren 25 dagen. De jongen eten de eerste twee weken insecten, vooral larven en rupsen.

Herkenning: de Korhoen is veel kleiner dan de Fazant maar groter dan de Patrijs. Het mannetje is glanzend zwart met rode kamvormige wenkbrauwen, witte vleugelbanen en een zwarte liervormige staart. De witte onderstaart speelt een belangrijke rol tijdens de balts. Het vrouwtje is veel kleiner dan het mannetje, roodbruin tot grijsbruin met donkere spikkels en banen, een lichte vleugelbaan en een iets gevorkte staart. Beide geslachten hebben witte ondervleugels. Tijdens de balts laten de mannetjes een luide, bubbelende zang en een

duifachtig "coek-roe" horen. In de vlucht laten de vrouwtjes een luid gekakel of "kok kok" horen.

Meerkoet

-*Fulica atra*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Meerkoet behoort tot de bleshoenders, een groep uit de rallenfamilie. Geen plas is compleet als de Meerkoet ontbreekt. Deze kleine watervogel komt niet alleen in Europa voor, maar ook in Azië en zelfs in het verre Australië. Dat hij niet bang is voor mensen bewijst hij in menig stadspark, waar hij zich gemakkelijk laat benaderen. Meerkoeten zijn echte watervogels en houden zich meestal bij dichtbegroeide oevers op, liefst met riet en biezen; maar ze nemen ook wel genoegen met een meer open leefomgeving.

Meerkoet 📷 Dick Slaa

Meerkoeten zijn in alle jaargetijden talrijk in ons land te vinden. In de winter verzamelen veel meerkoeten zich op groot water zoals het Lauwersmeer, het IJsselmeer en de Zeeuwse stromen. Een deel van onze broedvogels trekt in de herfst weg naar Frankrijk en het Siberisch Schiereiland, maar de uitgedunde geleerden worden ruimschoots opgevuld door Meerkoeten uit Noord- en Oost-Europa. De omvang van de Europese Meerkoeten-populatie wordt geraamd op ruim 1,2 miljoen broedparen. Meerkoeten zijn omnivoor (alleseter), maar het hangt van de seizoenen af wat ze het liefst eten: jonge spruiten van het riet,

of andere moeras- of waterplanten. Daarnaast vangen ze klein gedierte uit het slik, zoals wormen, weekdieren en insecten. In de paartijd maakt het vrouwtje van de Meerkoet een omvangrijk nets tussen waterplanten, soms zelfs in water van 30 cm diepte. Vaak kiezen ze een plek in de buurt van een rietkraag, maar het kan ook in open water zijn. Het mannetje sleept allerlei dode plantendelen aan en gooit die op een stapel; het vrouwtje legt ze op hun plaats en bouwt er een nest van. In de periode van eind maart tot begin juli produceert ze één of twee legsels, elk van vijf tot tien rossig-grijze eieren met bruine en zwarte vlekjes. Deze worden door beide ouders om beurten uitgebroed, wat 21 tot 24 dagen duurt.

Herkenning: In de verte lijkt de Meerkoet nog het meest op een eendje. Het bolle lichaam is duidelijk groter dan bij een Waterhoen, en geheel ingepakt in leizwarte veren. Alleen de korte, puntige snavel en de voorhoofdsbles zijn wit en steken sterk af tegen de rest van het lichaam. Meerkoeten hebben brede afgeronde vleugels en een korte staart. De poten vallen op door hun grote formaat en hun kleur: groen of blauwachtig. De lange tenen hebben elk hun eigen zwemvlies langs de zijranden, maar ze blijven los van elkaar. Zulke poten zijn erg geschikt voor het zwemmen in open water, maar ook voor het lopen op waterplanten (bijvoorbeeld drijfbladen van waterlelies). Bij duiktochtjes onder water, bedoeld om voedsel te zoeken, halen ze een diepte van wel vijf meter. De Meerkoet stijgt op na een lange aanloop over het water, maar vliegt verder niet zo veel. De meest gehoorde roep is een luid "kowk", zowel overdag als 's-nachts te horen. Vaak een rumoerige, ruzieachtige vogel in groepen.

Waterhoen

-*Gallinula chloropus*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de wetenschappelijke naam van het Waterhoen betekent zoveel als 'kipje met

de groene poten'. De Waterhoen behoort tot de familie "Rallidae", een verzameling van moeras- en watervogels die veel lopen en grazen op oevers van zoete wateren. Veel soorten, met name rallen en porseleinhoentjes, zijn 's-nachts actief, zodat je ze zelden te zien krijgt. Het Waterhoen en de Meerkoet zijn algemenere soorten, die bijna iedereen wel kent. Waterhoentjes zijn een beetje schrikachtig en voorzichtig. Ze laten zich nooit al te dicht naderen. Bij dreigend gevaar vliegen ze uit het water op of rennen ze met wippende staart weg. Deze bruinzwarte rallensoort heeft de grootte van een duif en leeft altijd bij het water, in en om plassen, sloten en rivieren. Het Waterhoen heeft een bijna wereldwijde verspreiding. Hij ontbreekt alleen in de poolgebieden en woestijnen. Bij ons en elders in Europa is hij algemeen. Onze waterhoentjes zijn overwegend standvogel, maar de Noord-Europese broedpopulaties vertonen een sterkere neiging tot trekken, al worden daarbij zelden grote afstanden afgelegd. Waterhoentjes foerageren vooral op het land. Daarbij lopen ze snel, hun lijf voorovergebogen en met wippende staart. Af en toe eten ze ook wel op het water, maar dan blijven ze in de dekking van de oeverbegroeiing. Ze eten hoofdzakelijk plantenkost: kroos, gras, zaden, ook bladen en bessen van struiken en bomen. Daarnaast zoeken ze slakjes, insecten, visbroed, kikkervisjes en regenwormen. De Europese broedpopulatie omvat volgens recente tellingen tussen 900.000 en 1,2 miljoen broedparen. De Nederlandse populatie wordt op 45.000-75.000 broedparen geschat. In voortplantingstijd neemt het mannetje de taak op zich een nest te bouwen. Het nest heeft de vorm van een stapel biezenstengels, gras en waterplanten, met een diameter van ongeveer dertig cm. Meestal ligt het in het riet of in de ruigte langs de oever, maar het kan ook op ondiep water drijven. Het vrouwtje legt daar vijf tot tien eieren en broedt die in ongeveer drie weken uit. Beide ouders waken oplettend over hun kroost. Bij onraad verbergt een van de ouders zich samen met de jongen en blijft dood-

stil zitten. Het andere volwassen dier schiet onder luid alarmgeroep in tegengestelde richting weg.

Waterhoen 📷 John Hermans

Herkening: de vogel lijkt op afstand zwart, maar eigenlijk zijn de kop en de onderdelen leigrijs en vleugels donkerbruin. Op de flanken prijken een paar witte strepen, en onder de staart een groot wit veld (als het dier zijn staart optilt). Langs de lange dunne tenen aan de geelgroene poten groeit een smal randje zwemvlies. De felrode, geelgepunte snavel en de rode voorhoofdsbles steken sterk af tegen het donkere verenkleed. Bij de vlucht rent het dier over het water om met bungelende poten te gaan vliegen. Het Waterhoen produceert een grote variatie aan geluiden, waaronder het bekende "kurr-uk", daarnaast allerlei rauwe, krakende roepen.

Waterral

-*Rallus aquaticus*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Waterral is een algemene, maar weinig geziene ral. Weliswaar schalt de vreemde roep van de Waterral veelvuldig door onze rietlanden, maar wie de vogel eens nader wil bekijken moet veel geduld en geluk hebben. Hij sluipst namelijk stilletjes rond op de grond en komt zelden uit de dekking van moerasplanten. Water-rallen broeden van IJsland tot Noord-Afrika en Japan. Ze mijden alleen de koudste delen van Eurazië. In West- en Zuid-Europa gedragen ze zich overwegend als standvogel, maar de meer noor-

delijke populaties trekken in de herfst een eind naar het zuiden, deels tot in Noord-Afrika. Een klein deel de Nederlandse broedvogels overwintert in eigen land, de meeste trekken naar Engeland en Frankrijk. De Waterral bewoont natte terreinen met een slijkige of anderszins drassige bodem en een dichte begroeiing. Zo zijn Waterrallen bij voorbeeld te vinden in moerassen met pollen van zeggen en biezen, in rietlanden, aan oevers van meren en plassen, in natte rijstvelden, langs rustige beken en rivieren en in hoogvenen. Binnen hun broedgebied zie je Waterrallen zelden vliegen en anders hooguit korte stukjes, altijd laag bij de grond. Wanneer ze trekken wat 's-nachts gebeurt, blijken ze echter in staat grote afstanden af te leggen, ook boven zee en zelfs dwars over gebergten. De voedselkeuze van waterrallen is gevarieerd. Ze eten wormen, bloedzuigers, slakken, insecten(larven), spinnen, garnaaltjes, visjes en amfibieën. Daarnaast eten ze plantenkost: zaden, jonge spruiten, bessen en andere vruchten. Ze hebben de gewoonte hun voedsel vooraf in het water te wassen. Waterrallen verbergen hun nest in dichte begroeiing. Het nest is komvormig, vrij diep en wordt door beide broedparen gebouwd. Bij stijgende waterstand wordt extra bouw materiaal toegevoegd om het nest droog te houden. Het vrouwtje legt een tiental eieren en neemt de taak van het broeden grotendeels zelf op zich. De jongen hebben een zwarte donsjas en beginnen na vijf dagen zelf voedsel te zoeken.

Waterral 📷 Peter van de Braak

Herkenning: de Waterral wordt niet veel groter dan een tortelduifje en is van boven streperig bruin en van onderen leigrijs met zwart-witte flankstrepen. De lange, rechte, rode zwartgepunte snavel is heel kenmerkend voor deze soort. Aan de bleekroze poten zitten lange tenen, waarmee de vogel over weke slikbodems en drijvende waterplanten kan lopen. De staart wordt fier opgestoken en is van onderen wit. Dat "achterlicht" is vaak het enige wat je ziet als de vogel voor je wegvlucht. De vrouwtjes lijken uiterlijk sterk op de mannetjes. Ze blijven kleiner en hebben een iets kortere snavel. Waterrallen houden niet van vliegen. Wanneer je ze opschrikt, scheren ze even op brede, afgeronde vleugels en met afhangende poten laag over het moeras, maar ze laten zich snel in de dekking terugvallen. Wanneer je een Waterral zo moeizaam ziet vliegen, kun je je amper voorstellen dat deze vogel lange trektochten kan maken en soms zelfs Noord-Afrika bereikt. Waterrallen beschikken over een groot arsenaal van roepgeluiden. Kenmerkend is vooral een knorrend-gillend "*krroeie*", als het krijsen van speenvarkens, in afzwakkende reeks herhaald. Bij verontrusting laten ze een scherp, herhaald "*kip*" of "*tik*" horen.

Kwartelkoning

-*Crex crex*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Kwartelkoning leeft verborgen in hoge kruidenvegetaties, vooral in vochtige hooilanden. Het is geen hoenderachtige, zoals de Kwartel, maar een ral en hij eet zowel zaden als allerlei klein gedierte. De Kwartelkoning is een solitair levende vogel die pas in de avondschemering actief wordt en dat in warme, droge zomernachten dikwijls tot het ochtendkrieken blijft. Hij leidt een verborgen bestaan in hoge kruidenvegetaties en houdt zijn kop meestal hoger dan de rest van het lichaam. Vaak strekt hij zijn hals om over het gras heen de omgeving te verkennen, of om in voortplantingstijd zijn raspende roep aan te heffen.

fen. De Kwartelkoning broedt in de gematigde delen van Europa en ook nog een eindweegs in Azië. Dadelijk na de broedtijd, in augustus en september, keert de Kwartelkoning Europa de rug toe en trekt hij naar Zuidoost-Afrika om daar de winter door te brengen. Over de gevolgde trekroutes weten we nog niet veel. Omdat hij soms met zwermen Kwartels meevliegt, dacht men vroeger dat hij die vogels tijdens de trek leidde; daarom werd hij Kwartelkoning genoemd. In april en mei keert hij terug naar Europa om te broeden, na een lange reis van wel 6000 km, waarbij vooral 's-nachts gevlogen wordt. In West-Europa, waaronder Nederland, is het voorkomen tegenwoordig sterk afhankelijk van late maai- en oogstdata en speciale beheermaatregelen. In mei gaat het vrouwtje over tot de bouw van een nest, zonder hulp van het mannetje. Een komvormig kuiltje wordt gestoffeerd met blaadjes. Na de paring legt het vrouwtje een stuk of tien grijsgroene eieren die door beide ouders in wisseldienst worden uitgebroed, wat veertien tot achttien dagen vergt. De pas uitgekomen jongen zijn bedekt met zwart dons, dat in ongeveer vijftien dagen wordt vervangen door echte veren. De Kwartelkoning ziet zich in zijn bestaan bedreigd door de omzetting van vochtige hooilanden in droge akkers en door de gewijzigde landbouwmethoden. De Kwartelkoning is overal zeldzaam en echt in gevaar.

Kwartelkoning

Herkenning: de Kwartelkoning is kleiner dan een Waterhoen en te herkennen aan de grijze borst, het vele roodbruin op de vleugels en de bruine, donker gevlekte rug. De Kwartelkoning heeft ver-

der roze poten en een korte, dikke snavel. De vlucht is fladderend met bengelende poten, maar over grotere afstanden directer met de poten onder het lichaam opgetrokken. De roestbruine slagpennen zijn te zien in zit en in de vlucht. De kenmerkende zang is "crex crex", doorgaans vanaf eind mei te horen in de avondschemering en 's-nachts. Het geluid kan worden vergeleken met het raspen van een kam over een kartonnetje.

Porseleinhoen

-Porzana porzana-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: het Porseleinhoen is een kleine ral, ongeveer zo groot als een Merel of een Spreeuw, met een sterke binding aan moerassen, ondergelopen graslanden, veenplassen en dicht-begroeide plasoevers. Door zijn nachtelijke en zeer verborgen levenswijze laat deze vogel zich maar weinig zien. Het broedareaal van het Porseleinhoen strekt zich over grote delen van Europa uit, waarin de populaties zeer verstrooid voorkomen. Dat komt omdat de vogel alleen kan leven in een specifiek soort natte omgeving. Wegens het alomtverdwijnen van die habitat nemen ook de aantallen Porseleinhoentjes zorgwekkend af. De vogel komt in feite alleen voor op plaatsen met een modderige, zeer natte bodem en een dichte begroeiing. Hij moet daar goed heen en weer kunnen lopen tussen de planten en bovendien moet het terrein nat zijn maar niet geheel onder water staan. Dat betekent dat een kleine wijziging in het waterpeil kan leiden tot het vertrek, maar soms tot grootschalige vestiging van de soort in zo'n gebied. De specifieke eisen die deze vogel aan zijn habitat stelt, bepalen tevens het verspreidingsbeeld van de soort. Daardoor is het voorkomen in West-Europa zeer versnipperd, maar in Oost-Europa algemener verbreid. De verspreiding in Nederland omvat vooral laagveenmoerassen in Midden en Zuidwest-Friesland, Noordwest-Overijssel, Zaanstreek-Waterland en het Utrechts-Zuid-Hollandse plassen gebied. Porseleinhoentjes

moet je in de schemering bekijken, bij het ochtendkrieken of bij zonsondergang, op modderige oevers. Porseleinhoentjes hebben geleerd voedsel op te nemen door de modder of het slik met de snavel te doorwoelen. Deze kleine ralachtigen eten alleen zeer kleine prooidieren en daarnaast ook plantenkost. Op hun menu staan insecten en larven van waterinsecten, spinnen, wormen, zoetwaterslakken en andere kleine weekdieren, maar ook algen en zaden van biezen, riet en grassen. Sommige Porseleinhoentjes, met name jonge vogels, beginnen al in de tweede helft van juli aan de trek, maar de hoofdmacht van de dieren zet zich pas tegen het eind van augustus of in de eerste weken van september in beweging. Sommige groepen overwinteren in de landen rond de Middellandse Zee of in Noordwest-Afrika, maar andere steken de Sahara over. Tegen het eind van onze winter vindt de terugreis plaats. Vanaf maart geeft de roep van de mannetjes aan dat de voortplantingstijd voor hen is begonnen. De vogels bouwen komvormige nesten van gras en zegge-loof gebouwd op het water. Die worden vervolgens verborgen onder groen 'tentdak' met alleen een ingang aan de zijkant. Het vrouwtje legt acht tot tien eieren, die ze in een dag of twintig uitbroedt.

Porseleinhoen 📷 Marc Gottenbos

Herkenning: het Porseleinhoen is flink kleiner dan de Waterral. Deze kleine moerasvogel heeft een groenbruine rug met donkere strepen en veel witte vlekken en vlekjes. De keel en het gezicht

zijn blauwgrijs en bij de adulte vogel is de teugel zwart. Verder heeft het Porseleinhoen een witgespikkelde olijfbroene borst en flanken met witte en zwarte banden. De snavel is vaalgeel met een rode vlek op de basis. De poten zijn groenachtig. Het vrouwtje lijkt op het mannetje maar is iets kleiner. Het Porseleinhoen vliegt indien opgejaagd met bungelende poten en valt al snel weer terug in dekking. Overdag zijn de vogels gewoonlijk zwijgzaam, maar adulte vogels roepen tijdens de avondschemering en 's-nachts. De roep is een om de seconde herhaald oplopend "*whit*" en lijkt op een zweepslag.

Klein Waterhoen

-*Porzana parva*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: Het bestaan van het Klein Waterhoen is bij het grote publiek veelal onbekend. Maar ook voor vogelaars begint deze soort mythische proporties aan te nemen, zo zeldzaam is hij in ons deel van Europa en zo moeilijk laat hij zich in het veld opsporen. Ontmoetingen met het Klein waterhoen beperken zich voor vogelaars die deze ral op zijn broedplaatsen komen bekijken meestal tot het vernemen van de kwekkende, in haastig gesnater verstikte baltsroep van het mannetje. Verwacht echter niet dat je de vogels te zien krijgt, want ze scharrelen stiekem rond in het riet of andere dichte, hoge begroeiing en vertonen zich zelden buiten de dekking. Door die moeilijke waarneembaarheid zijn er grote leemten in onze kennis over het Klein waterhoen. In Oost-Europa en West-Azië is de soort vrij algemeen, maar in West-Europa is hij een zeldzame broedvogel en een schaarse doortrekker. De Wieden in Noordwest-Overijssel is het enige gebied in Nederland waar de soort (bijna) jaarlijks voorkomt. Het Klein waterhoen overwintert in Zuid-Azië, Afrika (voornamelijk ten zuiden van de Sahara) en de landen rond de Middellandse Zee. Vanwege de heimelijke leefwijze zijn de overwinteringsgebieden onvolledig bekend. Omdat het Klein waterhoen alleen in

ondergelopen rietlanden wil broeden, heeft hij ernstig te lijden van habitatverlies door drooglegging van moerassen en door inrichting van plassen voor intensieve visteelt, waarbij randbegroeiing stelselmatig wordt vernietigd.

Herkenning: het verenkleed van het mannetje oogt op afstand vooral donker zonder veel tekening. Bij gunstige waarnemingsomstandigheden zie je dat de bovendelen bruin en zwart zijn, met hooguit vage witte stipjes op de rug. Kop, hals, borst en buik zijn daarentegen blauwig leigrijs. Op de achterbuik zijn wat vage, witte bandjes zichtbaar en de onderstaart is krachtig zwart-wit gebandeerd. De snavel is groenachtig met wat rood bij de basis. Ook de poten zijn groen. De vrouwtjes zijn lichter van kleur, met streperig bruine bovendelen, een witte keel en een beige buik. De snavel en poten zijn identiek gekleurd. Het Klein waterhoen is zelden vliegend te zien. Soms vliegt hij een watergang in het rietland over. De zang van een territoriaal mannetje is een serie van een verdragend "kwah", steeds sneller herhaald en aan het einde stotterend en in toonhoogte dalend.

Kleinst waterhoen

-Porzana pusilla-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: het Kleinste waterhoen is in West-Europa een zeldzame broedvogel van moerassen, waar hij een zeer verborgen bestaan leidt. Vandaar dat er betrekkelijk weinig over deze vogels bekend is. Het Kleinste waterhoen is maar een centimeter kleiner dan het nauwverwante Klein waterhoen, maar hier nog zeldzamer. Het geringe postuur van deze vogel, zijn schutkleuren en zijn steelse gedrag bemoeilijken de waarneming en maken de determinatie in het veld tot een hachelijke zaak. Scherp observeren en vooral goed luisteren zijn absolute vereisten. Het is haast ondoenlijk hem op te sporen, zo volmaakt gecamoufleerd is hij diep in het moeras tussen de zeggehorsten. Zelfs voor de doorgewinterde vogelaars is het een

hele toer de baltsroep te herkennen. Men heeft lang niet geweten dat de vogel zo 'zong'. Het geluid lijkt op een rateltje van de zomertalingwoerd en ook op het gekwaak van de Groene Kikker, soorten die veel voorkomen in dezelfde moerassen. Omdat het Kleinste waterhoen zo verborgen leeft en zo zeldzaam is, heeft hij weinig te duchten van de directe vervolging door mensen. De grootste bedreiging voor deze vogels is de drooglegging van de moerassen waarin ze leven. Het Kleinste waterhoen is zeer wijdverspreid in de Oude Wereld en Oceanië. De meest noordelijke broedvogels wijken 's-winters uit naar warmere streken (Zuid-Europa, Oost-Afrika, Zuid-Azië). In West-Europa is hij schaars en komt hij alleen plaatselijk voor. Het Kleinste waterhoen leek in 2004 in Nederland uitgestorven, maar in 2005 en 2009 zijn weer broedgevallen geconstateerd in de Nieuwkoopse plassen. In de atlasjaren 2013-2015 werden 19, 20 respectievelijk zeven territoriale vogels vastgesteld, waarvan bijna de helft in de drie noordoostelijke provincies.

Herkenning: bij het Kleinste waterhoen zijn mannetjes en vrouwtjes uiterlijk eender. Beide lijken in feite op het mannetje van het Klein waterhoen. De snavel is groenachtig, zonder rood aan de basis, anders dan bij het Klein waterhoen. Zijkop, keel, borst en voorbuik zijn effen blauwgrijs, maar op de onderstaart, achterbuik en flanken tekenen zich talrijke zwarte en witte dwarsbandjes af, zelfs voor de inplanting van de poten. Bij het klein waterhoen zijn alleen de onderstaart en de achterbuik zo dwarsgestreept, wat een handig verschillenmerk ten opzichte van de Waterral oplevert. De bovendelen zijn tabaksbruin met talrijke witte, zwartgerande vlekjes. De poten zijn vleeskleurig.

Dick Slaa

Bronvermelding:

- Handboek vogels van Nederland, *Luc Hoogenstein en Ger Meesters*
- ANWB vogelgids van Europa, *Lars Svensson*
- Vogels van Europa, *Editions Atlas*
- Vogelatlas van Nederland, *Sovon*

Soort/grootte	Typering/habitat	Verenkleed man	Kop/snavel man	Poten
Patrijs 28-32 cm	Standvogel Open grasland	Grijze buik- buikvlek donkerbruin-vleugels bruin gestreept	Steenrode kop/ grijze hals en snavel	Grijsblauwe poten
Kwartel 16-18 cm	Broedvogel 05-09 Trekvogel	Rug streperig bruin / onderdelen roomwit	Kop bruin met roomwitte strepen Snavel kort-puntig	Rozige poten
Korhoen 49-58 cm	In Nederland vrijwel uitgestorven standvogel	Blauwzwart met witte vleugelstreep /zwarte liervormige staart	Rode kamvormige wenkbrauwen	Donkere poten
Meerkoet 36-42 cm	Talrijke standvogel meren, rivieren, plassen en vijvers	Zwart verenkleed	Witte voorhoofds- bles bruinrood oog	Grote groen- blauwachtige poten
Waterhoen 27-31 cm	Standvogel op zoet water met riet plas- sen en meren	Rug en vleugels bruin onderdelen zwart witte zoom flanken	Rode snavel met gele punt / rood oog	Geel-groene poten lange dunne tenen
Waterral 23-26 cm	Broedvogel Standvogel Trekvogel	Boven streperig bruin Leigrijze borst Zwart- witte flankstrepen	Lange rode snavel	Bleekroze poten
Kwartelkoning 22-25 cm	Broedvogel 05-08 vochtige hooilan- den	Bruine rug-zwarte strepen/ vleugels roodbruin	Grijze keel/ korte dikke roze snavel	Roze poten
Porseleinhoen 19-23 cm	Broedvogel 04-09 Moerassen/drassige graslanden	Bovendelen bruin met zwarte strepen/ witte spikkels onder- delen	Brede leigrijze wenkbrauwstreep/ korte gele snavel	Groenachtige poten
Klein waterhoen 17-19 cm	Broedvogel 04-09 Rietlanden/ brede rietkragen	Bovendelen bruin en zwart/ buik leigrijs	Kop, hals en borst leigrijs/ Gele snavel met rode snavelba- sis	Geel-groene poten
Kleinst waterhoen 16-18 cm	Broedvogel 04-09 Moerassen	Bovendelen bruin Zwartgerande vlek- ken	Keel grijsblauw Groene snavel	Poten gelig

Heb jij al getekend???

www.vogelbescherming.nl

RED DE BOERENLANDVOGELS
NOORD-BRABANT

PATRIJS OF PECHVOGEL

Provincie Noord-Brabant, het gaat dramatisch slecht met jullie boerenlandvogels. Specifieke beheermaatregelen zijn de enige redding nog. Maak nu een actieplan voor patrijs, wulp, steenuil ea

Voornaam Tussenv. Achternaam

E-mail

STEUN ONZE ACTIE

U ontvangt maximaal drie actiemails.

Aantal steunbestedingen in Noord-Brabant tot nu toe:

2.699

Verslag 2019

Zoals elk jaar is er een landelijke tuinvogeltelling in het laatste weekend van januari. Ook in de ons omringende landen is er dit weekend geteld (o.a. België, ik heb daar geen gegevens van). Er zijn negentien tellingen ingestuurd en we telden in totaal maar 431 vogels, verdeeld over 27 soorten. Per tuin zagen we 22 vogels en acht soorten. Er was een nieuwe soort dit jaar, de 50ste soort sinds 2010, en een mooie: de Appelvink! Qua soorten was het een gemiddelde telling, maar de aantallen waren dit jaar wat laag. Waarschijnlijk heeft het weer daar invloed op gehad, na een aantal dagen dat er sneeuw lag, viel de dooi op de vrijdag voor het telweekend in en de sneeuw was ook in een keer weg. Mogelijk hebben veel vogels een andere plek om te foerageren gezocht. Een andere mogelijke verklaring is dat er minder grote

tuinen meededen dit jaar. De Koolmees was dit jaar de meest getelde vogel, 51 vogels, en vlak daarachter de Kauw en de Kokmeeuw. Die laatste twee is wel opvallend, oorzaak is veel vogels (dus Kauen en/of Kokmeeuwen) in een of twee tuinen. De Koolmees was ook in de meeste tuinen aanwezig, Pimpelmees en Houtduif werden ook in veel tuinen geteld. Dat zijn soorten waar je dat ook van verwacht. Dit is het derde jaar achter elkaar zonder een soort die in alle tuinen werd geteld, iets waar vroeger de Merel wel vaak voor garant stond.

De leukste tuin dit jaar was goed voor vijftien soorten en 63 vogels (15 % van het totaal). Geen unieke soorten in deze tuin, maar het was wel een van de twee tuinen waar een Boomklever werd gezien.

Tabel 1. De soorten in 2019. Vet zijn de nieuwe soorten en de nummers 1, grijs top3.

Soort	Aantal	Aantal tuinen	Presentie	Soort	Aantal	Aantal tuinen	Presentie
Appelvink	2	1	0,05	Koolmees	51	17	0,89
Boomklever	2	2	0,11	Kramsvogel	1	1	0,05
Boomkruiper	3	2	0,11	Merel	17	10	0,53
Ekster	22	11	0,58	Pimpelmees	35	15	0,79
Gaai	3	2	0,11	Roodborst	12	12	0,63
Groenling	4	3	0,16	Sperwer	1	1	0,05
Grote bonte specht	2	2	0,11	Spreeuw	4	1	0,05
Heggenmus	14	8	0,42	Staartmees	9	1	0,05
Holenduif	1	1	0,05	Turkse tortel	18	9	0,47
Houtduif	40	15	0,79	Vink	38	13	0,68
Huismus	42	7	0,37	Waterhoen	1	1	0,05
Kauw	50	8	0,42	Winterkoning	3	3	0,16
Kokmeeuw	43	6	0,32	Zwarte kraai	7	4	0,21

Merel

Zoals in de tabel te zien is, treedt er nog geen herstel van de Merel op, maar het zijn er gelukkig niet nog minder geworden. Ik heb even bij de Vlaamse resultaten gekeken en daar is het ook droef gesteld met de Merels, meestal een achtste plaats, maar in de provincie Vlaams Brabant stond de Merel niet eens in de top 10! In West-Vlaanderen kwam het Usutu-virus pas dit jaar aan en kelderden de aantallen. In het noorden van Nederland gaat het beter met de Merel (nog?).

Tabel 2. Aandeel van de Merel afgelopen jaren

	Merel	totaal	aandeel %	Merel per tuin
2011	71	894	7,9	2,5
2012	43	573	7,5	2,1
2013	72	688	10,5	3,4
2014	60	747	8,0	2,4
2015	59	845	7,0	2,2
2016	56	749	7,5	2,4
2017	52	561	9,3	2,4
2018	16	575	2,8	0,8
2019	17	431	3,9	0,9

In onze omgeving worden meer Koolmezen dan Huismussen genoteerd, in Brabant en landelijk is dat andersom. 📷 Mignon vd Wittenboer

Verschillen lokaal, provincie en landelijk

De lokale gegevens moesten dit jaar wat anders verzameld worden dat afgelopen jaren. Toen kon ik per gemeente een overzichtje vinden, dit jaar ging het per postcode. Met behulp van de leden-

lijst het ik een heel aantal postcodes ingetoetst en alle top10-en van die postcodes verzameld. Al deze rijtjes opgeteld levert de aantallen voor Uden en omgeving in tabel 3 op. Net als vorig jaar hebben we hier in de omgeving meer Koolmezen dan Huismussen, terwijl dat voor Brabant en Nederland andersom is. Wat ik opvallend vind, is dat het toch dezelfde tien soorten zijn in alle drie de rijtjes. Verder zijn er geen grote verschillen te zien.

Tabel 3. Vergelijking onze regio met Brabant en Nederland (alle tellingen).

	Uden eo.	Brabant	Nederland
Koolmees	1.188 (1)	20.529 (2)	153.269 (2)
Huismus	983 (2)	22.168 (1)	204.315 (1)
Pimpelmees	679 (3)	12.467 (5)	88.389 (5)
Houtduif	624 (5)	9.522 (7)	52.794 (8)
Vink	662 (4)	13.686 (3)	114.421 (3)
Merel	481 (6)	9.887 (6)	90.476 (4)
Kauw	391 (7)	13.397 (4)	81.020 (6)
Turkse tortel	294 (8)	8.764 (8)	59.979 (7)
Ekster	287 (9)	6.666 (9)	49.647 (10)
Roodborst	272 (10)	6.499 (10)	51.079 (9)

Tabel 4 laat de verschillen tussen de verschillende gemeentes zien. Hier zijn dezelfde gegevens gebruikt die met de postcodes intoetsen zijn verzameld. In de rest-categorie zitten onder andere Oss, maar ook die ene inzending uit Deurne (en dan de hele postcode, dus alle ingevoerde tellingen van die postcode). Twee keer de Huismus als meest getelde, drie keer de Koolmees. Opvallend is de lage score voor de huismus in Landerd, terwijl daar wel veel Spreeuwen worden geteld (en weer geen Ekster, tenminste, niet genoeg voor een plekje in de top10). Ook vorig jaar werden er daar weinig Huismussen geteld. De Kauw ontbreekt dan weer in Bernheze, terwijl die bij de rest op de derde plek staat!

Tabel 4. De top10 aantallen per soort in de verschillende gemeentes. Alle ingestuurde data zijn hier gebruikt.

	Meerijstad		Landerd		Uden		Bernheze		Rest	
1	Huismus	465	Koolmees	182	Koolmees	371	Koolmees	192	Huismus	306
2	Koolmees	408	Pimpelmees	109	Huismus	203	Huismus	137	Koolmees	205
3	Houtduif	264	Spreeuw	100	Houtduif	184	Vink	135	Kauw	155
4	Pimpelmees	245	Houtduif	88	Pimpelmees	179	Pimpelmees	122	Vink	151
5	Vink	230	Vink	82	Vink	173	Merel	66	Pimpelmees	137
6	Merel	161	Huismus	76	Merel	156	Turkse tortel	58	Houtduif	129
7	Kauw	153	Merel	62	Kauw	153	Houtduif	56	Merel	114
8	Ekster	133	Roodborst	37	Ekster	113	Roodborst	54	Turkse tortel	112
9	Turkse tortel	114	Turkse tortel	38	Roodborst	110	Spreeuw	40	Spreeuw	103
10	Kokmeeuw	113	Kauw	35	Groenling	57	Ekster	37	Zwarte Kraai	51

Dank aan de tellers: Wim Heijmans, Annette Elfrink, Tineke Huys, Theo Vos, Lambert en Hermien Verkuijlen, Peter Vlamings, William van de Velden, Peter van de Braak, Conny Koenen-Lamp, Ruth Reinders, Jan-Willem Hermans, John Her-

mans, Ria de Vent, Francien van de Eerden, Koos Doorten en José Escher en Martien van Dooren. Hopelijk vergeet ik niemand.

Arend Vermaat

In tegenstelling tot de andere onderzochte gebieden ontbreekt de Kauw in Bernheze in de top10.

 Marc Gottenbos

Vogelwacht Winkel

de lente begint

Een nieuwe lente, een nieuw geluid. Wij kunnen u helpen optimaal te genieten van dit mooie jaargetijde. Hier vindt u een kleine selectie. Ziet u iets niet neem dan gerust contact op met de winkel: winkel@vogelwachtuden.nl of kijk op de website voor een uitgebreider overzicht www.vogelwachtuden.nl

ANWB Vogelgids van Europa

De klassieker voor het herkennen van vogels. Deze gids mag in uw boekenkast niet ontbreken. Alle Europese vogels staan erin. In de tekeningen staat aangegeven waar u voor de herkenning op moet letten. Ledenprijs € 27,50 (elders € 32,99)

Steltlopers van Europa

Is het eerste en meest complete Nederlandstalige handboek dat alle 82 Europese steltlopers beschrijft incl. dwaalgasten. Het boek bevat ruim 600 schitterende detailfoto's, complete soortbeschrijvingen waarbij de soorten met elkaar vergeleken worden, vliegbeelden, silhouetten en vogelgeluiden.

Ledenprijs € 40,- (op bestelling, elders € 44,95)

Veldgids Diersporen

Het standaardwerk over diersporen! Geschreven door dé Nederlandse deskundige (en Vogelwachtlid!) Annemarie van Diepenbeek. Beschrijft sporen van de zoogdieren, vogels, amfibieën en reptielen van West-Europa. Ledenprijs € 27,00 (op bestelling, elders € 34,95)

Gasten van Bijenhôtels

Dit boekwerk beschrijft in detail hoe je een bijenhotel kunt maken. Ook beschrijft het uitvoerig welke 'gasten' erin komen logeren. Diverse soorten bijen en graafwespen bouwen er hun nestjes in, en daar komen weer verschillende roofdieren en parasieten op af. Dit levert vele uren kijkplezier op, en dat in eigen tuin! Prijs op aanvraag.

Wist u dat:

U altijd boeken kunt bestellen bij de winkel. Bijvoorbeeld van uw vakantiebestemming, over fotografie of speciale vogelsoorten.

De Vogelwachtwinkel bevindt zich fysiek bij:

Koos Doorten

Kruisstraat 13, 5388 CH Nistelrode

Telefoon: 0412-650180

Tip!

De winkel staat open voor suggesties van leden over artikelen, die in het assortiment opgenomen kunnen worden.

Foto Rooijmans

www.fotorooijmans.nl

Markt 10 - 6021CD - Budel
tel. 0495-494890
h.rooijmans1@chello.nl

Al vele jaren zijn wij het adres voor Swarovski verrekijkers, Spottingscopes en toebehoren.

Met gedegen advies en eindeloos geduld staan we u terzijde in uw keuze voor het juiste Swarovski produkt.

Een produkt dat beschouwd mag worden als de "Rolls Royce" onder de optiek. De "EL-serie" bijvoorbeeld wordt op 140 punten op kwaliteit gecontroleerd. Daardoor ontstaat een produkt waarop met een gerust hart 30 jaar garantie wordt gegeven (10 jaar bij spotting scopes)

SWAROVSKI

SWAROVSKI OPTIK DIGISCOPING

Dankzij de DCA, DCB en TLS800 gaat voor u de fascinerende wereld van SUPER-TELE-FOTOGRAFIE open.

Met gemak haalt u uw moeizaam te benaderen object 40,...50,...60 maal dichterbij. Vogels en wild fotograferen was nog nooit zo gemakkelijk.

Met 30 jaar ervaring in fotografie kunnen wij u uiteraard een schat aan informatie en adviezen verstrekken, waardoor goede resultaten meteen haalbaar zijn.

Het assortiment van Swarovski omvat meer dan 25 kijkers en telescopen.

Zoekt u een bepaald boek over vogels, vraag het ons!

Daarnaast een zeer uitgebreide algemene voorraad van 1.500.000 boeken met specialisatie op het gebied van natuur, oude zeldzame boeken, Nederlandse streekgeschiedenis, antieke prenten, plaatjesalbums, ansichtkaarten, schoolplaten en strips.

antiquariaat

VAN HOORN

IN- EN VERKOOP VAN BOEKEN,
PRENTEN EN PRENTBRIEFKAARTEN

Houtstraat 35, 6511 JK Nijmegen

☎ 024-3223772 ✉ van-hoorn@hetnet.nl

www.antiquariaatvanhoorn.nl

Bent u ook zo geboeid?

STOP met roofvogels en uilen in gevangenschap!

Logos at the bottom: Nieuw-Nederland, Vogelbescherming Nederland, and other conservation organizations.

HONDEN & KATTEN SPECIAALZAAK UDEN

Gratis bezorgservice in Uden, Oss, Veghel, Nijmegen, Wijchen en omgeving!

Onder andere in ons assortiment:

20 kg Senior krokant:	€ 34,00
20 kg Krokante brok:	€ 25,30
20 kg Superieur Kip & Rijst (Premium):	€ 31,50
20 kg Superieur Puppy brokjes:	€ 40,75
15 kg Superieur Lam & Rijst (hypoallergeen):	€ 27,75
20 kg Sensitive No Grain (hypoallergeen):	€ 43,30
10 kg 6-Mix kattenbrokjes:	€ 19,90

en vele andere soorten; ook alles in 10 kg verpakkingen

U bent ook van harte welkom in onze winkel:

Honden & Katten Speciaalzaak 4FEEDT
Volkelseweg 26 - 5405 NA Uden

**premium honden en katten voeders,
ZO'N KWALITEIT; ZO VOORDELIG !!**

Meer informatie en **VOORDELIG** online-shoppen (> 1.000 artikelen):
www.4feedt.nl Of vraag een folder aan: 0413-266 398

Ideeën nodig voor in en om het huis?

Kom eens kijken en vraag advies én alles voor een voordelige prijs

De Kleuter
tuincentrum

OOK VOOR TUINONTWERP, AANLEG EN ONDERHOUD

U zoekt een goede hovenier?

Die zijn vak verstaat en kennis van zaken heeft?

Laten we kennismaken!

Kijk ook eens op onze site.

GOORKENSWEG 1 - 5405 BV UDEN - 0413- 26 10 78 - INFO@DEKLEUTER.NL - WWW.DEKLEUTER.NL

Voor boeken en tijdschriften gaat u naar:

Boekhandel Bert van der Heijden

Mondriaanplein 12, 5401 HX UDEN
Telefoon: 0413-260907
Internet: www.libris.nl
E-mail: bertheijden@libris.nl

Bolk & De Bekker
ACCOUNTANTS ADVISEURS

Ons team van bedrijfsadviseurs staat voor u klaar!

Kwaliteit, Vertrouwen & Betrokkenheid

Velmolenweg 50 5404 LD Uden 0413-268343 uden@bolkendebekker.nl	Saffierborch 26 5241 LN Rosmalen 073-6422695 rosmalen@bolkendebekker.nl
---	--

www.bolkendebekker.nl

Hans Koster
NatuurFotografie

| Workshops | Cursussen | Reizen |
| Excursies | Lezingen |
| Foto op maat |

info@hknatuurfotografie.nl
06-53305526

www.hknatuurfotografie.nl

Thuis in wonen

Atriensis B.V.
Zernikestraat 17
Postbus 842
5600 AV Eindhoven
Telefoon: 040-2367859
Fax: 040-2364278

E-mail: info@atriensis.nl
Webite: www.atriensis.nl

Th. Peters Machinale Timmerwerken

Het juiste adres voor kozijnen en trappen

Eisenhowerweg 22
5466 AC VEGHEL
Tel.: 0413-377744
Fax: 0413-354755

Wij bieden u
met zekerheid
het beste
rundvlees uit
Nederland

FRANS KNOBBOUT
SLAGER

Drossaard 12, 5403 ET Uden
tel. 0413-267354
www.knobbboutslager.nl

 foto de vakman
Uden - Wijchen

**Echte foto speciaalzaak met
internet prijzen**

Marktstraat 10 - Uden
Telefoon: 0413-263695
E-mail: verkoop@fotodevakman.nl

**Deskundig
advies
lage
prijzen**

www.fotodevakman.nl
voor wie goedkoop een camera wil kopen....

- Loonbedrijf
- Transport
- Opzetstation

Duifhuizerweg 8
5406 TB Uden
Tel 0413 363785
Fax 0413 342047
info@kanters-bedrijven.nl
www.kanters-bedrijven.nl

PROFILE
DE FIETSSPECIALIST
...daar mag je méér van verwachten!

De Wilt

Profile De Wilt
Violierstraat 13
5402 LA Uden
Telefoon: 0413-262620
E-mail: info@profiledewilt.nl

snijders metaal

**IJZERWAREN
GEREEDSCHAPPEN
METALEN**

**Kapelstraat 1
5401 EC UDEN
Tel. 0413-262780**

de Bruin verzekeringen

**Een vertrouwd adres
voor al uw verzekeringen**

**Velmolenweg 87, Uden • Telefoon: (0413) 330999
E-mail: info@debruin.nl • Internet: www.debruin.nl**

HONDEN WASSERETTE IN ZEELAND

UNIEK IN DEZE REGIO!
DE HONDENWASSERETTE, DE PERFECTE
OPLOSSING VOOR IEDERE HONDENBEZITTER.
UW HOND WASSEN MET SHAMPOO,
ANTIVLOEDEN/TEKEN BEHANDELING EN
DAARNA DROOGFÖHNEN.
ALLES IN ÉÉN MOEITE EN GEEN ROMMEL
EN NATTIGHEID IN UW BADKAMER.
U KUNT 7 DAGEN PER WEEK TERECHT.

 WILLEMSSEN
TUIN- EN PARKMACHINES
TANKSTATION
HONDENWASSERETTE

Kerkstraat 117
5411 CK Zeeland Nbr
Tel (0486) 45 21 15 www.tonnywillemssen.nl

WILLEMSSEN TUIN- EN PARKMACHINES TANKSTATION HONDENWASSERETTE

Kerkstraat 117 - 5411 CK Zeeland Nbr - Tel (0486) 45 21 15 - www.tonnywillemssen.nl

- Verkoop van tuin- en parkmachines
 - Tuingeredschap
 - Berekening benodigdheden
 - Reparatie van tuin- en parkmachines
 - Slijpen van houtbewerking-gereedschap,
 - Veetondeuses scharen, messen, etc.
 - Levering en verkoop Shell/campinggas
 - Levering en verkoop petroleum/gasolie
 - 24uur Tamoil tankservice
- Altijd tanken via de betaalautomaat met 'n
bank/giro- of andere betaalcad

Graag tot ziens!

Openingstijden: Ma gesloten | Di t/m Do 8.00 - 18.00 uur | Vrij 8.00 - 20.00 uur | Za 9.00 - 16.00 uur

Hallo **JUMBO**

**"DE BESTE SUPERMARKT
VAN BRABANT"**

Jumbo, Roland de Laak

Drossaard 14-18

5403 ET UDEN

Telefoon: 0413-267837

COCK ULAND

de fietsenwinkel

**Drossaard 47
5403 ES Uden**

Tel. 0413-267088

**Hans van den Heuvel
Machinale Timmerwerken**

*Voor al uw binnen- en
buitendeuren*

Leurke 2A

5427 EE BOEKEL

Tel.: 0492-323861

Fax: 0492-324013

Website: www.heuveldeur.nl

**Kom kijken,
ontdekken én spelen**

Kinderboerderij Uden

**Artillerieweg 3, 5403 PB Uden
tel: 0413 - 250047**

Open: ma-vrij vanaf 10.00 uur

za en zo vanaf 13.00 uur

Sluiting: zomer 17.00 uur

winter 16.30 uur

www.kinderboerderij-uden.nl

Graphiset bv is een modern grafimedia bedrijf met een fullservice dienstverlening. Met meer dan 50 innovatieve, creatieve en kwaliteitsgedreven medewerkers voorzien wij in de communicatie-behoefte van ondernemingen variërend van MKB tot multinational.

ADVIES

Graphiset biedt u niet alleen een breed scala aan hoogtechnologische oplossingen, maar kan ook van dienst zijn met professioneel advies.

DRUKWERK

Naast de toepassing van moderne communicatie-technologieën, speelt drukwerk nog steeds een cruciale rol. Graphiset is al 30 jaar actief met het realiseren van offset en digitaal drukwerk.

ETIKETTEN

Met etiketten-op-rol bieden wij u unieke mogelijkheden. Denk aan etiketten op maat voor speciale reclamedoeleinden, productetiketten voor diverse branches. Van één tot en met full colour, in ieder gewenst formaat!

INTERNET

Ook voor uw onderneming is een website onmisbaar! Als presentatiemedium of als verkoopinstrument. Onze specialisten zijn u graag van dienst met de ontwikkeling van een fraaie, efficiënte website die eenvoudig is te vinden en te gebruiken.

Graphiset bv • Frontstraat 2b, 5405 PB Uden • T (0413) 264 293 • info@graphiset.nl • www.graphiset.nl

Vogelwacht Uden e.o. is een zelfstandige vereniging die zich actief inzet voor alle, in de vrije natuur, levende vogels.

De belangrijkste doelstellingen zijn:

- Directe bescherming van vogels en hun biotoop;
- Het behouden en creëren van nestgelegenheid;
- Belangstelling kweken voor vogels bij een groot publiek;
- Deelname aan landelijke en provinciale activiteiten met betrekking tot vogelstudie en inventarisatie.

Het clubblad 'Het Bruujssel' verschijnt vier maal per jaar en is beschikbaar voor alle leden.

De full-color digitale versie is beschikbaar op onze website: www.vogelwachtuden.nl

